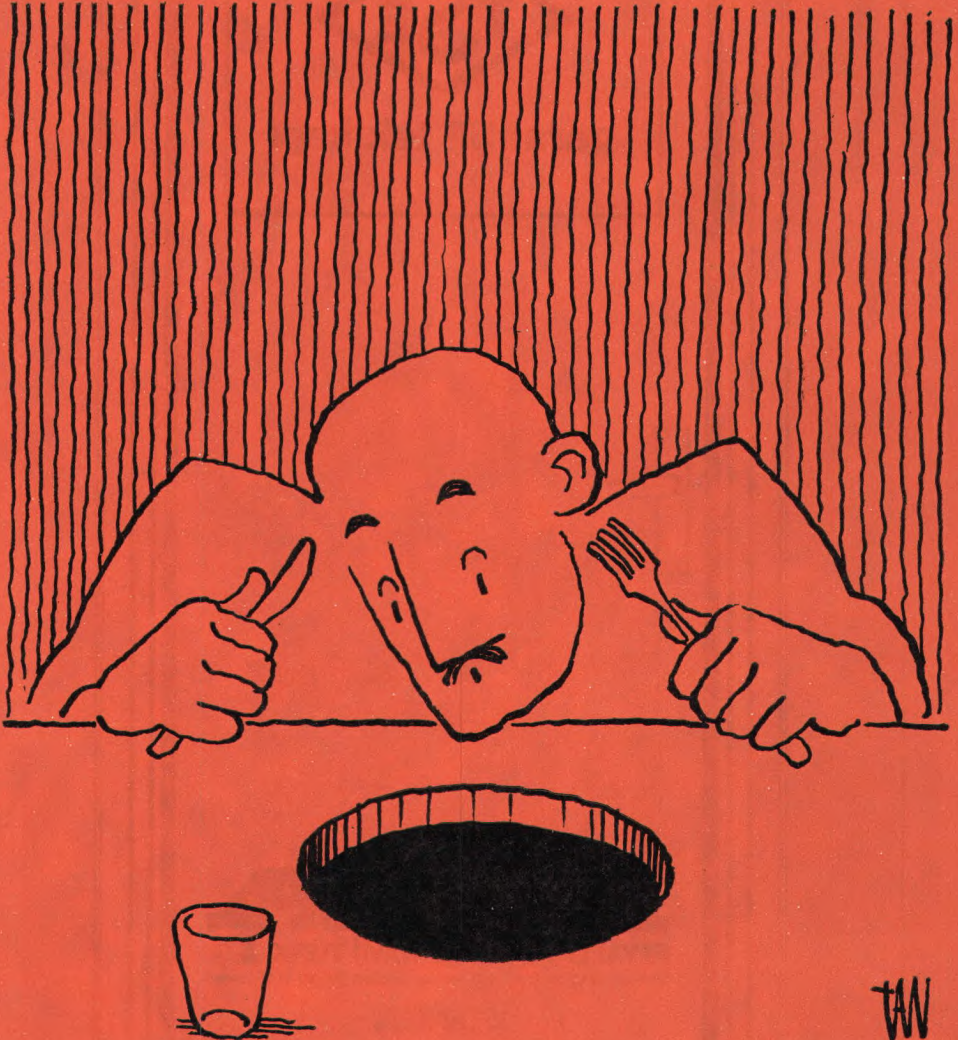

İKTİSAT DERGİSİ

TAN

ELKA

garantili tek kapı

ELKA

ELYAFLI PLAKA SANAYİİ TÜRK A.Ş.

Cumhuriyet Caddesi No. 273 Harbiye - İstanbul Tel : 40 10 96 (4 Hat)

İSTANBUL

İKTİSAT DERGİSİ

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Doç. Dr. Toktamış ATEŞ

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :

Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	2000 TL.
İç sahife	1500 TL.
Arka kapak içi	2000 TL.
Arka kapak	3000 TL.

İdare Yeri :

Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :

44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi

Tel : 43 55 72

Flatı 15 TL.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. AET ile Tekstil Savaşı Kenan MORTAN
31. İktisat Tarihimizden 1948
Türkiye İktisat Kongresinde
«Devletçilik» Mehmet KASIM
37. Ekonomimiz ve
«Toplumsal Anlaşma» ... Sıtkı ERGÜNEY
46. Ülke Ekonomileri Aylâ SANATKÂR
51. EKO Rasgele Ali Mümtaz ULAŞ
55. Kitap Tanıtma Ertuğrul TONAK
59. Dış Basından Kaya ARDIÇ

Daha evvel başka yerde basılan yazılara
ücret ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara
aittir. Basılsın veya basılmasın lade edilmez.

CİLT : XXIII

EKİM 1978

SAYI : 172

G Ö R Ü Ş

İktisat-Siyaset ilişkileri gerçekten ilginçtir. Gerek az gelişmiş ülkelerde gerek gelişmiş ülkelerde farklı görüntüler sergilese bile temelde pek farklılık yoktur. Hiç dinmeyen biçimde birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri, bir etki-tepki örgüsü oluşturmaları, her zaman ve her yerde ortaya çıkan bir olgudur. Siyasal rejimlerin ve iktisadi sistemlerin farklılığı, bu olgunun kendini göstermesini engellemez. İstisnası yoktur. Bu durumda, Türkiye'nin de bir istisna olmasını beklemenin söz konusu olamayacağı açıktır.

İktisadi durumun bozulması siyasetin yozlaşması sonucunu doğururken, benzer ölçüde, siyasetin bozulması da iktisadi durumu mutlaka olumsuz yönde etkiler. Bu olumsuz etkileşmenin tersi de geçerlidir. Birindeki düzelme eğilimi, diğeri'nin de rayına oturmasında büyük söz sahibidir.

Ancak, bunlardan birindeki bozulma, çığırından çıkmışsa, siyasal rejim hatta ülkenin bütünlüğü tehlike altına girmiş demektir. Bu tehlikeyi yaratacak boyutlara erişen bir bozulma, daha doğrusu çözülme varsa, yapılacak tek bir şey vardır: eldeki bütün olanaklarla sorun'un üstüne gitmek!

Türkiyemiz, bugün, maalesef, bu noktaya getirilmiştir. Mevcut siyasal iktidarın yetersizliğini göstermek ve dolayısıyla değiştirilmesini gerçekleştirmek için, toplumun bütün katlarını tedirgin eden bir ortam yaratılmıştır. Mevcut siyasal iktidarın değiştirilmesiyle yetinileceği bilinse, pek tasalanacak bir durum yoktur, denebilir. Zira iktidar değişmesi, demokratik rejimlerin olağan bir olayıdır. Ancak, rejim ve ülke bütünlüğünün söz konusu olduğu kuşkusuz yaygındır ve bu nedenle büyük tedirginlik doğurmuştur.

Bu durumda ve bu aşamada artık başka şey düşünülemez. Ülkenin çeşitli alanlarda yığınla sorunu vardır. İktidarın programında yapmak ve uygulama alanına koymak istediği kuşkusuz çok şey vardır. Vardır ama, artık önem dereceleri pek azalmıştır. Bu konularda tam bir başarı sağlansa bile, toplumdaki tedirginliğin giderilmesi beklenemez. Hiçbir sorun, siyasal rejim ve ülke bütünlüğü karşısında sorun niteliğini taşımaz. Siyasal iktidar, zaten sınırlı olan gücünü tek bir noktaya yöneltmelidir, yöneltmek zorundadır.

Pof. Dr. Yüksel ÜLKEN

AET ile Tekstil Savaşı

Kenan MORTAN

**Mekik uçuyor, is çıtırdıyor.
Gün örüyoruz. Gece örüyoruz.
Almanya, dokuyor sana kefenini
Her örgünün içine üç lanet karıştırır karıştırır.
Örüyoruz, Örüyoruz.**

Heine'nin dizeleri dokumanın evrensel yazgısını ne güzel dile getiriyor.

Türkiye'de dün imparatorluğun tek sanayi dalı, Cumhuriyet döneminde ilk bağımlılık örneği, günümüzde yerden mantar bitirmiş cesine kurulan fabrikaları ile yaşanan üretim çıkmazı. Son olarak Ortak Pazar'ın ambargosu ile noktalanmış kısıtlama.

Burada amacımız salt bir belirleme. Sanayi kolunun yapısını yüzeyinden ele alarak bu alandaki suni büyümeyi çıkarmak istiyoruz. Daha sonra bu büyümenin Ortak Pazar ile ilintisini bulmak çabasındayız.

Konu, Ortak Pazar'a sarkmışken gelişmişler grubunun günümüzde kullandıkları yeni terminolojinin satır başlarını yansıtmak isteriz.

Buradan sıcağı sıcağına yaşanan bir olguyu Magriplerden Hongkonga kadar yayılan Çok Yönlü Tekstil Anlaşması (MFA)'nın kapsamına değinerek ekonomik anlamda «Asya'yı asyalaştırma» politika-sının nasıl sürdürüldüğünü aktarma çabasındayız.

Türkiye'de tekstilin sanayi kolu olarak özel bir önemi var. İmparatorluk yıllarında sanayi denilince akla dokuma tezgâhları gelirdi. İstanbul ve Bursa'da kümelenen ama Anadolu'nun her yanına yayılmış ufak tezgâhlardı bunlar. Geleneksel üretimi simgeliyorlardı bir ölçüde. Sonra 1838 yılında İngilizler'le imzalanan Ticaret anlaşması. Teker teker kapanan tezgâhlar. Hatta bu arada Bursa'nın nüfusunun bile bu kapanmalar sonrası azaldığı saptanmış. Bunun yerine Osmanlı Devleti imparatorluk içinde aba, çuha, yünlü fabrikaları kuruyor. Ama pazar yine serbest pazar. Kurduklarından biri ayakta kalıyor. 1835 yılında kurulmuş olan Feshane fabrikası... Anlaşılan meşruti-yetin gereği **garplılaşmak** için fes yapımına diğer ülkeler el atmamış. Ama diğerleri hepsi yabancı sermaye'ye devredilmiş. Cumhuriyete geçişte egemen olan bu yabancıları Prof. Gündüz Ökçün bir çalışmasında şöyle yansıtıyor :

«1920-1930 yılları arasında ananım şirketleşme hareketinin yoğun olduğu uğraşı alanlarından biri de dokuma sanayiidir. Bu devre içinde kurulan 201 anonim şirketin 12'si (% 5.97) dokumacılıkta uğraşma amacını gütmektedir ve bunlar 201 anonim şirketin nominal sermaye bakımından % 5.74 ünü ve ödenen sermaye bakımından da % 6.53 ünü teşkil etmektedir. 12 şirketten 3'ünün (% 25) kurucu, his-sedar ve idare meclisi üyeleri arasında yabancılar bulunmaktadır. Sermaye bakımından oldukça güçlü durumda olan bu üç anonim şirket dokuma sanayi alanındaki 12 anonim şirketin nominal sermaye açısından % 56.61 ini, ödenen sermaye açısından % 70.31 ini teşkil etmektedir. Onbir yıl içinde kurulan 201 şirkete oranla, bu üç şirketin durumu ise şöyledir: Sayı: % 1.4, nominal sermaye: % 3.25 ve ödenmiş sermaye % 4.59. Görülüyor ki dokuma sanayi alanında da, yabancı sermayeli Türk anonim şirketleri sayı bakımından % 25 oranında bir öneme sahip oldukları halde, nominal sermaye bakımından

% 56 ve ödenen sermaye bakımından ise % 70 oranında bir öneme sahip durumundadır» (1).

Yabancı sermayenin direkt yatırım yapma dönemidir Cumhuriyetin ilk yılları. Geri kalan yerli sanayinin de pek yetersiz olduğu bilinmekte. Nitekim Müzeci-Ressam Üstad Elif Naci bu yıllarda bile şapka ithal edildiğini bize anlatmıştır.

Cumhuriyet döneminde devraldığımız ekonomik mirasın belirgin bağımlılık örneği tekstil’de yine ilk kez kendi kendine yeterlilik politikası uygulanmıştır. 1930’larda yaşanan Dünya Bunalımına tepki olarak Sümerbank kurulmuştur. Celâl Bayar o yıllarda şöyle diyor :

«Memlekette hiç olmazsa milli istihlaki karşılayacak milli bir istihsal lâzımdır. Ham maddecilik demek, sadece müstemleke hayatı yaşamak demektir. Fakat biz bu sanayi manzumesini kurabilir miyiz? İtiraf etmek lâzımdır ki bunun için tereddüt ettiğimiz zamanlar olmuştur. Halbuki bunu bugün bize Sümerbank yapıyor...» (2).

Sümerbank sonradan kendi kendine yeterlilikten **kendini yeme sürecine** sokulmuş, önder yapısını yitirmiştir. Evrim Cumhuriyetin geçirdiği aşamalara koşuttur. Üretim itibarıyla özel sektör iplikte 1952 ve dokumada 1958 yılında Sümerbank’ı aşmıştır (3). Bugün Sümerbank iç piyasada payı kala kala yüzde 20’dir (4).

Günümüzde üretimin yayılı karakteri ve çok sayıda firmasıyla tekstil piyasası veya daha iyi bilinen adıyla Mahmutpaşa piyasası bir **Monopolü Rekabet** piyasası özelliği gösterir. Bu piyasanın yapısına örnek olarak Tüccar ve Sanayiciler Derneği’nin kongreleri gösterilecek derneğin üye sayısının çokluğundan kongre yapacak yer bulamadığı anlatılır. Böyle bir piyasada firmalar rekabet edebilmek için yaygın bir satış ağır kurar. Kâr marjları ünite başına daha düşüktür diğer alanlara göre.

Bu yüzden Amerikan tipi sendikacılık ilk kez bu alanda

(1) Gündüz Ökcün, 1920-1930 yılları arasında kurulan Türk Anonim Şirketlerinde yabancı sermaye, SBF, 1971, S. 148.

(2) Bilsay Kuruc, İktisat Politikasının Resmi Belgeleri, Ankara.

(3) Dokuma ve Givim Sektörü (C. I.), DPT IV. Plân Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, S. 130.

(4) Sümerbank Genel Müdürü Dr. Öztin Akgüç ile yapılan görüşmeden.

örgütlenme olanağı bulmuştur. 1947 sendikacılığı olarak bilinen bu hareket DP hareketinin de ilk çekirdeği olmuştur (5).

Kollektif pazarlık sisteminin ilk örneklerinden bir bu iş kolunda yaşanmasına karşılık, 1978 yılı sonunda gerçekleştirilen ücret düzeyi asgari ücreti çok az aşmış durumda.

Sigortalı işçi sayısının % 10'nu bağrında yaşatan (199 bin işçi) 1976 yılında ortalama ücret 116 liradır (6).

BİR TEKSTİL İŞÇİSİNE BİR YILDA YAPILAN NET ÖDEMELER

	A.B.D. \$	Zürich=100 Endeks
Amsterdam	6,812	81
Atina	2,440	29
Brüksel	5,330	63
Boinos Aires	1,082	13
Karakas	1,993	24
Düsseldorf	4,979	59
Hong-Kong	2,096	25
Johanesburg	1,296	15
Londra	3,804	45
Madrid	3,739	45
Manila	672	8
Meksiko	3,807	37
Milano	2,797	33
Rio de Jenerio	1,026	12
San Paulo	1,235	15
Singapur	1,161	14
Tahran	3,228	38
Tel Aviv	1,543	18
Tokyo	4,872	58
İstanbul	1,190	14

(5) Sendikacılar ve Politika, Kemal Sülker, S. 51.

(6) GÖRÜŞ DERGİSİ, Ağustos 1977, TÜSİAD

Yine Union Bank of Switzerland tarafından yapılan bir araştırmada Zürih'te çalışan bir işçinin 100 birim aldığı varsayılarak bir tablo yapılmış. İstanbul'da çalışan bir dokuma işçisi 14 birim aldığı ortaya çıkıyor. En düşük ücret alan Manila'lı işçi de 8 birim alıyordu aynı araştırmada (7).

Üretimin genişleyen ölçeği, ilk sendikal hareket, hiçbir şey emekçilerin durumunda değişim yaratmadı. İşçiler yine Birinci ve İkinci Dünya'nın «ucuz emek deposu» idi. Şair Ahmet Arif'in

**Ben dört duvar arasında değilim
Pirinçte, pamukta ve tütündeyim.
Karacadağ, Çukurova ve Cibali**

dizelerindeki pamuk, şair Refik Durbaş'ta (8) «Suyun pamuğunu dokuyan» olmuştur. Eskiden pamuk kapatılıyordu yok pahasına, şimdi ise tekstil.

NE GELİŞİYOR?

1970 yılı Ağustos ayında IMF ile Londra'da yapılan uzun pazarlıklardan sonra paranın değeri yüzde 66 oranında düşürülür. Pazarlığın özü ilkelerden çok oran konusundadır. O günleri DPT Müsteşarı olarak yaşayan Turgut Özal «Oranın yüksekliği bazı sektörlerde ihracat olanağı yaratmak içindi. 1 milyar dolarlık ihracat hedef alınmıştı. Başbakan Demirel benden sektör bazında rapor istedi. Araştırdık, bulduk. Birinci alan dokuma idi. İkincisi yaş sebze, meyve, üçüncüsü TIR taşımacılığı oldu. Teklif benimsendi. Bir teşvik kararname çıkarıldı. İşte bu 15 lira ile Türkiye bir credit worthness yararmıştı. Bugün Türkiye'de bir canlanma varsa bu 1970 devalüasyonuna dayanır» demiştir (9).

Özal'ın sözleriyle Türkiye'de teşvik furyası başladı. Ancak kamu kesiminin sektör içindeki payı sabit kaldı. 1972-75 döneminde iş sayısı % 102 arttı. 1972'de özel sektörün elindeki entegre olmayan tesis sayısı 17 iken 1975 yılı sonunda 34 olmuştu. Ama verilen teşvik-

(7) GÖRÜŞ DERGİSİ, Ocak 1977, TUSİAD

(8) Çırac Aranıyor, Refik Durbaş, S. 11. Cem Yayınları, İstanbul, 1978.

(9) Turgut Özal ile yapılan görüşme. 12.11.1977.

lerin büyük kısmı gerçekleşmedi. Verilen 2,7 milyon adetlik iğ teşvikinin 1 milyonunun daha sonra yapılamayacağı anlaşıldı. Bu bir anlamda Anadolu sermayesinin büyük bankalar karşısında karşılaştığı abluka idi. İşin bu yönü bir iç paylaşım kavgasını yansıtıyordu. Olayın birde dış yönü vardı. 1965 yılı sonunda Türkiye’de toplam tesislerin 28’i iplik ürettiyordu. 1971 yılı sonunda sayı 45 oldu. Ama üretimin son safhası olarak bilinen iplik, dokuma ve basma işlemini yapacak tesis sayısı düştü. 1965 de 29 olan bu sayı 1971’de 11’de noktalanıyordu. Kısaca Ortak Pazar kendine uygun rekabet fiyatını yaratabilmek için büyümeyi teşvik ediyor, ancak nihai ürün yaratılmasını çeşitli yöntemlerle engelliyordu. Yani dikey entegrasyon vardı, yatay entegrasyon yoktu.

Bu durum iplik yatırımlarının dokumaya göre görevi ucuzluğundan bir de yatırım kârlarının yarattığı taklit ögesinden kaynaklanıyordu (10).

Yalnız bu teşviklerde dikey entegrasyona gidilmemesine karşın, optimal ölçeklerin uygulanması dikkat çekici. Kısaca ihracat yapılırsa bu nihai ürün olmayacak, en fazlası iplik satılarak tamlaşma önlenecekti. Oysa **optimal ölçek** Batı Avrupa’nın istediği kalite için zorunluydu. Küçük ölçeklerde batının istediği evsaf tutturulamıyordu. Ama dikey entegrasyon teşvik edilmiş olsaydı bir ünite içinde bir kapıdan **pamuk** girecek, öte kapıdan **dokuma** çıkacaktır. Böylesine bir gelişim başta AET olmak üzere Batı’nın hiç de istemediği bir olguydu...

Teşvik ve Uygulama Dairesi verdiği teşviklere hep ihracat koşulu koyar. Ama yatırım gerçekleşse bile (Bir çoğu tamamlanmıştır çünkü) ihracat fiyat nedeniyle gerçekleşmiyordu.

Bu noktada karşımıza biri yurt içinde, diğeri yurt dışında olmak üzere iki çok önemli gelişim çıkıyor. Önce yurt içindekileri ele alalım.

Türkiye’nin en eski kuruluşlarından biri olan Mensucat Santral şirketinin sahibi Fuat Bezmen 1975’te iplikteki **teşviklerin durdurulmasını**, pamukta **gerçekçi fiyat** uygulamasına gidilmesini ve (O yıl

(10) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Tekstil uzmanı Korkmaz İlkorur ile yapılan görüşme.

iplikte vergi iadesi yüzde 40 idi.) Pamuk ipliğinin ihracında vergi iadelerinin önlenmesini istemişti.

Kuruluş yerinin uygunluğu bakımından, girdi yönüyle avantajlı oluşuyla **dışsal artı ekonomi** ve kendi içinde tamlaşmaya gitmesiyle **içsel artı ekonomi** yapısında olan bu şirketin Anadolu'nun müteşebbis ruhunu' dile getiren teşviklere itiraz etmesi bize ilginç geldi. İş teşvikle kalmıyordu. İplik bir de vergi iadesiyle **sunî** olarak besleniyordu. Bu ise sermaye yönünden daha küçük ölçekli kuruluşlara yaşama şansını tanıyordu.

Trakya İplik Sanayi Yönetim Kurulu Başkanı İrfan Ashapoğlu şöyle diyor :

«1970 yılında ilân edilen teşvik kararnamesiyle o günkü hükûmet Avrupa'ya artan haf pamuk ihracatı yerine, iplik ve dokuma olarak pamuğu ihraç etmeyi ve böylece yurda daha fazla döviz kazandırmayı amaç edinmişti. Bu sebeple asgari 25 bin, 50 bin, 100 bin işlik fabrikaların kurulmasını önerdi. Bu fabrikalar içinde gerice yörelerdeki 25 işlik ile, diğer yörelerdeki 50 bin işliklere yüzde 100 gümrük muafiyeti ve yüzde 50 yatırım indirimi tanındı.

Pamuk rekoltemiz 1961 ile 1971 yılı arasında 3 misli artmıştı. 1961 pamuk rekoltesi 175 bin tonken 1971 yılında bu 525 bin ton oldu. Pamuk rekoltemiz artmasına rağmen iş adedi aynı kaldı. İş adedi artarsa ham olarak ihraç ettiğimiz bu pamuğu iplik olarak ihraç edecek ve yurda daha fazla döviz kazandıracaktık. Daha mamul mal satmak daha fazla döviz kazanmak yanında istihdam açısından da bu girişim yerindeydi. Hükümetin 1970 yılında çıkardığı teşvik karararnamesinin ruhu budur.

1971 yılında bir çoğu eski olmak üzere 1 milyon 200 bin iş vardı ülkemizde. O günün Planlama Teşkilâtı uzmanlarının yaptıkları hesaplara göre, bu 1 milyon 200 bin iş 4 milyon işe çıkarıldığı takdirde pamuk ürününün tamamı ipliğe dönüşecekti. Bu iplikler ise giderek dokumaya dönüşecek ve yılda o günün ölçülerine göre 200 milyon dolar daha fazla döviz girecekti. Böyle hesaplanmıştı. 1970 yılında çıkan bu teşvik kararnamesinden sonra, sektöre büyük ölçüde katılmalar oldu ve tekstil sanayimiz bugünkü durumuna ulaştı.»

19 Mart 1975 tarihli Tercüman gazetesinde şöyle bir habere rastladık :

«Tekstil sanayiinde meydana gelen krizin giderilmesi için bazı yeni tedbirler üzerinde çalışıldığı öğrenilmiştir (...).

Buna göre, 1975 yılında iplik fabrikaları için teşvik belgesi verilmecektir. Teşvikler, dokuma tesislerine kaydırılacak ve böylelikle pamuğun işlendikten sonra ihracı sağlanacaktır.»

Oysa aynı günlerde İzmir'de ortak olarak toplanan ve tekstil sanayindeki **şışmeyi** veya namı diğer **krizi** ele alan Sanayi, Ticaret, Ziraat Odası, Ticaret Borsası, Pamuk İhracatçıları Birliği ve Türkiye Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu yayınladıkları raporda şöyle diyorlardı : (12)

«Tekstil sanayiinin içinde bulunduğu bunalımdan dolayı ortaya çıkmakta olan ve yakın gelecekte yüzbinleri aşacak işsizler ordusu ve sosyal sorunların önlenebilmesi için sadece kriz dönemi süresin de geçerli olmak üzere;

- a- Düşük faizli faiz uygulanmalıdır.
- b) Tekstil sanayii kuruluşlarının kredi limitleri arttırılmalıdır.
- c) Gider vergisi nisbetleri azaltılmalı ve ödeme süresi uzatılmalıdır.
- d) İhracata vergi iadesi nisbetleri artırılmalıdır.»

Yani küçük sanayi kümesi özel teşvikler isterken, büyük sanayiciler vergi iadesinin azaltılmasını istemekle bindikleri dalı kesmişler, aksine dokuma diye aynı kaba oturtulan ama çeşitli üretim kollarından oluşan bu sektör içindeki çelişkiyi açığa vurmuşlardı.

Gerçekten Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının hazırladığı bir raporda pamuk ipliği üretimi yapan bu fabrikaların dağılımı olayın niteliğini pek güzel yansıtıyor (13).

(11) Tekstil Sanayi Nereye Gidiyor? İzmir Ticaret Gazetesi —Açık oturum tutanağı— Hazırlayan : Şemsi Yücel.

(12) Pamuk Sorunu, İzmir Ticaret Odası yayını.

(13) Türkiye ve Ortak Pazar ülkelerinde pamuklu tekstil endüstrisi, TSKB Sektör araştırması, TSKB, 1976.

Bu şirketlerin dışsal ve içsel artı ekonomi yapısına karşın İstanbul'da kümelenmiş sermaye grubunun görüşlerini yansıtan Fuat Bezen şu tepkisini dile getirdi (14).

«Bence tekstil sanayinin ana çözüm yolu, yabancı sermaye ile yerli imalatıdır.

Herşeyden önce düşük fiyatla pamuk ipliği satmayı önlemeli. Yani korsan satıcılığı engellemeli. Aksi halde Ortak Pazar yıllık 80 bin ton ihracatımızı düşürmek için alt seviyede bir kontenjan koymak istiyor.»

Teşviklerin, 1970 devalüasyonu sonrasına denk düşmesi kadar 1970 yılında Ortak Pazarda imzalanan katma protokol ile hazırlanması bizce dikkat çekici bir olay. Zira 1970 yılı sonrası Ortak Pazar 3. Dünya ülkeleri ile :

- Ticari, sanayi, teknik, sosyal ve mali işbirliği anlaşmaları,
- Tercihsiz ticaret anlaşmaları,
- Ortaklık anlaşmaları (Türkiye gibi Yunanistan, Kıbrıs ve Malta ile) ve;

İspanya, Portekiz ve Yugoslavya ile Ticaret anlaşmalarını imzaladı (15).

Sanayi ürünleri arasında Ortak Pazar'ın yarattığı en önemli kota tekstil oldu. Esasen Ortak Pazar'ın özellikle Tercihsiz Ticaret Anlaşması imzaladığı ülkelerin tekstil ürünlerini ithal ettiği, ancak anlaşma ile olaya resmiyet kazandırdığı bilinir.

Aynı yıllarda AET Magriplerden, uzak doğuya kadar uzanan ülkelere teşvik konusunda kontenjanlar yarattı.

Ortak Pazar böylece önemli bir şans elde etti. «REKABET FİYATI» İhracatçı ülkeler birbirine düşürülerek beliren fiyat en ucuz fiyat

(14) Tekstil adlı altın yumurtlayan tavuğun sancıları, Tercüman Gazetesi, 4 Eylül, 1977.

(15) Bir Pazar Hikâyesi, Türkiye-AET ilişkileri, Mehmet Ali Birand, İstanbul 1978, S. 529 vd.

olacaktı! Üçüncü dünya ülkeleri önce kendi içlerinde tekstil endüstri-
sini geliştirmiş sonra da birbirine düşmüştü. Avrupa komisyonu Sa-
nayi İşler Dairesi Müdürü Squartini bir Türk yetkilisine şöyle diyordu:

TABLO : III
3. Dünya Ülkeleri İle Yapılan Tekstil Ticaret Anlaşması
(Kota Sağlayıcı)

Ticaret Anlaşması	Tarih	Süresi
Yugoslavya	1. 9.1973	5 yıl
Cezayir	20. 1.1976	Süresiz
Fas	27. 4.1976	»
Tunus	25. 4.1976	»
Mısır	18. 1.1977	»
Ürdün	18. 1.1977	»
Suriye	18. 1.1977	»
Bangladeş	1. 1.1974	» (El dokuması)
»	1. 1.1976	31.12.1979 (Jüt ürünleri)
Hindistan	1. 1.1976	31.12.1979 (Jüt ürünleri)
»	1. 1.1975	31.12.1977 (Tekstil ürünleri tic.)
»	1. 1.1968	Süresiz (El dokuması)
Pakistan	1. 1.1975	31.12.1977 (Tekstil ürünleri tic.)
	13. 5.1970	Süresiz (El dokuması)
Sri Lanka	1. 6.1975	Süresiz (Tekstil ürünleri tic.)
Güney Kore	1. 1.1976	31.12.1977 » » »
Hong-Kong	1. 6.1976	31.12.1977 » » »
Japonya	1. 8.1976	31.12.1977 » » »
Laos	1. 6.1975	Süresiz (El dokuması)
Macao	1.10.1975	31.12.1977 (Tekstil ürünleri tic.)
Malezya	1.11.1975	31.12.1977 » » »
Singapur	1. 1.1975	31.12.1977 » » »
Tayland	1. 1.1973	Süresiz (El dokuması)
Brezilya	1. 1.1976	31.12.1977 (Tekstil ürünleri tic.)
Kolombiya	1. 1.1976	31.12.1977 » » »

Kaynak : List of EEC agreements with outside countries, Comission
of the E Communities, 139/77 - Bu kaynağa dayanarak
tekstil için yeniden düzenledik.

«Biz de kapital ve bilgi var ancak bunu Avrupa'da kullanmama durumuna giriyoruz. (...) İşte bu açıdan Avrupa yatırımlarını çekmek için Türkiye ideal durumdadır. Sizin ihtiyacınız sanayileşmek değil mi? Biz size yatırım yaparız. Bir yandan Avrupa'daki işçileriniz ülkede yeni işyeri açıldığından geri dönerler, öte yandan da işsizlerin azalmasına katkıda bulunuruz... Böylece sizdeki üretimi başka ülkelere de ihraç eder ve gelir sağlarsınız... Emin olun dört tarım ödününden daha büyük kâr vardır» (16).

Ama Türkiye'nin kulağına fısıldananlar bütün 3. dünya ülkelerinin kulağına fısıldanıyordu. Yani «suyu getirenle testi kırarak bir oluyordu» bu olayda. Bu ülkelerde ihraç olanağı var hayaliyle süratle. üretim kapasitelerini artırdılar. Fazla üretim sonucu fiyatlar kırılarak hep dumping fiyatları oluştu.

Bir yandan ülkesel düzeyde Ortak Pazar tekstil konusunu geliştiren, bir yandan da kurumsal düzeyde bu işe çerçeve getirdi. 1963 yılından bu yana yürürlükte olan ve salt pamuklu tekstil ürünlerini kavramakta olan LTA anlaşması (Long Term Agreement Regarding International Trade in Cotton Textiles) 31 Aralık 1973 yılından sonra Çok Yönlü bir Tekstil Anlaşması (MFA) haline geldi. Sonuncu düzenleme tüm tekstil ürünlerini kapsıyordu. 1974 yılından 1977 yılına kadar üç yıllık zaman diliminde kotalar tanındı. Bu kotalar hemen her yıl artırıldı. Son yıl 1977 de hatta her yıl % 5 tekstil ithalatının esasa bağlanması kararlaştırıldı. Sonra, tıpkı küçük çocuğa verilen oyuncağı tekrar elinden alınması gibi 1977 yılı için aşırı rekabet (over competitive) içinde olan ülkeler eşit adım (equal footing) atması sağlandı. Hepsi tek tip haline getirildi (17). İhracatta hamle yapmak yasağıydı. Ama bu ülkeler kendilerine her türlü kısıtlamada özgürdüler...

1978 yılında kotalar sınırlı tutuldu. Ortak Pazar tek tek ülkelerle tekstil konusunda sınırlama getirmediği MFA'nın yenilenmesi girişimine oturmadı.

Kurt - Kuzu...

Olay, çok yıllar öncesi uzak diyarlardaki kurt ile kuzular öyküsü nü andırıyor. Anne kuzu evden ayrılırken yavrularına korunmasını

(16) a. g. e. S. 419.

(17) The European Com.'s scheme of generalized tariff preferences, 16/77.

ve yabancılara kapıyı açmamalarını öğütler. Kurt anne evden ayrılınca kapıya dayanır. Yavrular sesi anırlar ve sen kötü kurtsun derler. Bu kez kurt un yutar, sesini yumuşatır, eline un sürer. Sesi değişir kapıda fırıncıyım diyerek yavruları aldatır ve eve girerek yavruları yutar...

Bugün yutulan dünya ailesinin küçük yavrularından veya klâsik iktisatçıların deyimiyle **bebek sanayileri** bağrında yaşatanlar yakınıyorlar. **Textile Asia** başyazarı Kayser Sung Hong-Kong'daki durumu yansıtırken şöyle diyor :

«Tekstil Teknik Okulu öğrencileri son kısıtlamalar üzerine tekstil endüstrisini temsil eden kartondan bir uçak uçurdular. Uçağın üstünde bir şeytanı simgeleyen karton vardı. Onlar tehdidin ciddiyetini anlatmak istiyorlar.

MFA anlaşması Hong-Kong'u ihracatta 15 yıldır ilk kez gerilettili. Ama 15 yıllık tekstil tarihinde yaşanan tehdit değil bu. İplik üretme dediler, bu kez konfeksiyona yöneldik. Bu kez konfeksiyon üretme diyorlar. Şimdi bu alan **değiştirilecek**. **Yeni sanayi dalını seçme komitesi** kuruldu bile. Öte yandan dünyanın hemen her alanında üretilmekte olan ürünlerimize pazar arıyoruz» (18).

Yılda 2096 dolar gelir ve «hiç bir grevin bugüne dek yaşanmadığı» bu ülkede hemen her 10 yılda üretim alanları değiştiriliyor. Üstelik şu sırada bir gram daha fazla satmak için Pakistan ve Güney Kore gibi kendisi ile giriştiği 3. dünya ülkeleriyle rekabet için çabası...

Malezya'da tekstil sanayi yakın komşusundan hiç te farklı değişimler yaşamıyor. Wong Sulong durumu şöyle yansıtıyor :

«Parlak dönemleri, zor zamanlar iziliyor. 1970 yılından bu yana altın yıllarını yaşayan Malezya AET'nin korumacı eğilimi ve Asya'nın şiddetli rekabeti yüzünden önemli bir çıkmazın eşiğinde.» (19)

Bu yüzden büyük tekellerin işletme kredisi için bankalara koşuştukları, küçüklerin iflas ettiği bildirilmekte. Ancak, bura-

(18) Hong-Kong, Financial Times eki, 24 Nisan 1978.

(19) Hard times follow boom-Financial Times, 12 Temmuz 1978.

dada AET'nin prefrans sistemi **böl ve yönet** politikasının başka bir uzantısı olarak karşımıza çıkmakta. Bu yılın başından Malezya ile Ortak Pazar arasında imzalanan anlaşmada sekiz tekstil ürününe kısıtlama getirilmiş. Buna karşılık Güney Kore ve Honkong tekstil ürünlerinin tümüne. Ülkelerin birliktenliğini önleyen bu eylem Malezya hükümeti tarafından **sevindirici (!)** olarak karşılandı.

RE—STRUCTURING NE DEMEK?

İspanya'daki durumu The Financial Times gazetesi «Tekstil yeni Pazarlar arıyor» şeklinde yansıtmakta. (20) Bir yandan komşu ülkelere yönelirken, öte yandan Comecon'da özellikle, Polonya'da pazar kopma çabası var. Aynı anda Honkong dan hiç te farksız tekstil üretimi burada suni elyafa yöneliyor. Batı'da re-structuring» dedikleri **Yapıyı Yeniden Kurmak** olayı.

Hindistan'da kısıtlama öncesi farklı şeyler yaşandı. 77'ler grubu içinde yer alan bu ülke Ortak Pazar'ın kısıtlamasını önce kabul etmiyeceğini açıklamış (21), sonra da diğer önemli ihracatçı ülkeler (Honkong, Pakistan ve Kore) ile ortak eylem planı için gayriresmi görüşmeler yapmıştı. Ama Honkong'un sözünde durmaması üzerine ortak eylem suya düştü. (22) Bunun üzerine Hindistan kısıtlamaya boyun eğmek zorunda kaldı. Ülke içinde her türlü tekstil yatırım durduruldu. Bunun yerine makina tezgahlarının kullanımı yasaklandı. Gerekli olan kapasite el tezgahları ile yapılacaktı. Bu karar «Hindistan sanayide bir adım geri attı» şeklinde verildi. (23)

Kısıtlama günümüze kavrayan bir olay. Kısıtlamanın yanına uzanan yanı ise karşımıza yeni bir kavram çıkarıyor. «Re-structuring»-Yapıyı Yeniden Kurmak. Bu sözcüğü Doç. Dr. Melih Tümer şöyle anlatıyor : (24)

«Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kapanması, belirli sektörlerde büyük firmalara doğru hızlı bir yaygınlaşma, iç pazarda

(20) Financial Times, 10 Kasım 1977

(21) Financial Times, 13 Kasım 1977

(22) Financial Times, India goes back to haddlams, By Rhys David

(23) Batık Gemiye Katılanlar, Daçent Melih Tümer, Basılmamış çalışma, 1978

(24) İmprovement of the international safeguard system, Eu. Cam., 170/78

çok uluslu ortakların ve dinamik, bilgili yabancı firmaların iyice yerleşmeye başlaması, bölgesel farklılıklardaki keskinliklerin artması ve çoğalan işsizlik.»

Ortak Pazar yetkililerine sorarsanız kısıtlamalar, 3500 tekstil fabrikasından kapanmasından, 500 bin kişinin işsiz kalmasından kaynaklanmaktadır ve GATT anlaşmasında **safeguard system** olarak bilinen **Kendi kendini koruma** hakkından almaktadır. (25)

Bu denilenlerin doğruluğunu tartışacak değiliz. Ancak Birleşmiş Milletlerin az gelişmiş ülkelerin kalkınma sorununu ele aldığı Development Forum'da az gelişmiş ülkelerden yapılan ithalatın işsizlik üzerine etkileri tartışılmış. Bu çalışma az gelişmişlerin savunusunu yapmıyor. Yazı salt bir çalışmanın sonuçlarını aktarmış. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre (26) Batı'da pamuk ipliği ithal etmenin sonucu yaratılmış işsizlik salt % 0.5. Evet binde 5. Yine pamuklu dokuma ithal etmesinin sonucu oluşan işsizlik ise % 8. Daha genelde söylenirse 1980 yılına kadar tekstil ürünleri ithal etmenin sonucu batıda oluşacak işsizlik kitlesi sayısı 35 bin ile 50 bin arasında değişecek. Özünde az gelişmişlerin ithal gelirlerinin hemen tamamını yine batıdan ithal mallarına yatırdığı düşünülerek yerinden edilen işçilerin yüzde 80'nin başka iş alanlarına kaydırılacağı hesaplanmış durumda.

Peki etkisi Batı Avrupa ülkeleri için bu denli sınırlı olan bir olayda AET'nin direnmesi neden? Direnmekle kalmayan, bu alandaki ithalatın tümünü veya büyük bir kısmını sınırlandıran kısıtlama tavrının kaynakları ne oluyor? Bu konuda başta İngiliz işçi sınıfı olmak üzere Almanya'da diğer ülkelerde emekçilerin 3. Dünya ülkeleri üzerinde neden kışkırtılıyor? Örneğin Alman Tekstil İşçileri Sendikası Başkanı şu mektubu neden yazıyor?

«BRUKSEL (ANKA - DPA) — Batı Alman tekstil işçileri sendikası Başkanı, Karl Buschmann, Asyanın tekstil ihrac eden başlıca ülkelerini fiyat kırmak uğruna işçilerini istismar etmekle suçlamıştır.

(25) Development Forum, UN, June 1979

(26) Restructuring of industrial economics and trade with developing countries ILO, Geneva 1978

Buschmann, bu ülkelerin ihracat yapabilmek için tekstil ürünlerini maliyetlerini ve bu arada işçi ücretlerini düşük tutmak eğiliminde olduklarını, isterlerse tüm üretimlerini satabileceklerini, çünkü aldıkları ücretlerle bu ülkelerdeki işçilerin ürettikleri ürünlerden satın almalarının olanaksız olduğunu öne sürmüştür.

Alman sendikacı, bu durumda Asyalı tekstil işçilerinin durumunda bir düzelme olmadığı gibi, Avrupalı tekstil işçilerinin işlerinden olduklarını, geçmiş dört yıl boyunca tekstil kolunda işlerinden atılan işçilerin sayısının 200.000'i bulduğunu söylemiştir.

Aynı zamanda uluslararası tekstil sendikaları konfederasyonu başkanı olan Alman sendikacı, AET ülkelerinin, Asya'daki tekstil üreticisi ülkelere ve özellikle Hong Kong, Tayland, Güney Kore ve Hindistan'dan tekstil ürünleri ithaline sınırlandırmalar getirme kararını desteklediğini belirtmiştir.»

Bu sorulara yanıt ararken Türkiye'nin AET ile ticareti sırasında Dış Ticaret lügatına yeni giren sözcüklere yer vermek isteriz. Zira bu sözcükler AET'nin yeni **konuşma dili** oluyor.

— Yeni dilin veya terminolojinin başında «**Gümrük dışı gümrük kurmak**» geliyor. Katma protokol gereği topluluk Türkiye'den ithal ettiği mallarda tek tip gümrük uygulamak zorunda. Oysa 24-25 Kasım tarihlerinde yapılan görüşmelerde Topluluk düzeyinde bir tavan konulmamasına ama gereğinde topluluk üyeleri tarafından kota uygulanması kararlaştırıldı. Kısıtlama yok, ama ülke bazında kota var gibisinden garip bir durum çıktı ortaya.

— Gümrük dışı gümrükler uygulamasının ikinci örneği gözetim sistemi olarak tanımlanan «surveillance system». Yani, mal ithalinde gümrüklerde oluşturulan servisler belli ithal miktarlarının aşılmasına özen gösterecek. Daha doğrusu topluluk içinde bir ülkede ithalat arttırılırsa, öbür ülkede ithalatın düşürülmesi sağlanacak. Bu konuda 25 Kasım 1977 tarihinde hazırlanan metinde ortak pazar tarafı şöyle diyordu :

«Topluluk gözetim sistemi ile tekstil ithalatındaki gelişmeleri yakından izliyecektir. Ancak bu durum Türkiye'den yapılacak ithalatta herhangi bir gecikme olmayacaktır. Keza idari makamlar ihracat ile ilgili talepleri 5 iş gününde cevaplamak durumundadır. Ko-

misyon Katma Protokol'un hükümleri çerçevesinde bu uygulamanın herhangi bir miktar kısıtlaması sonucunu vermemesi için her türlü çabayı gösterecektir.»

Sonra ne yapıldı? Başta İtalya bu talebi askıya aldı. Beş gün olarak tanımlanan inceleme süresi tek taraflı bir kararla üç aya çıkarıldı. Malların ithali **fiilen kısıtlanmış** oldu.

Aradan altı ay gibi çok kısa bir süre geçti. Bu kez 13 Haziran 1978 tarihinde Ortak Pazar'ın Resmi Gazetesinde tekstil ürünleri ithalatına **İthal belgesi koşulu getirildi**. Yani, tekstil ürünü ihraç edecek olan ihracatçı önce ihracatı yapacağı ülkeden böyle bir belge almak zorunda kalacaktı. Topluluğu hiç bir şekilde bağlamayan ama fiili bir kısıtlama bu. (27)

— Switch, Korsan ticareti : Bu da Ortak Pazar ile yapılan ticaretten çıkan bir başka sözcük. Tüm kısıtlamalar içinde az gelişmiş ülkeler yine en ucuz malı satan ülkeler. Avrupa moda ve benzeri etkilerle tekstil ürünlerine talebi çok yüksek. Resmin kısıtlama yapılırken, örneğin Türkiye'li bir ihracatçı öncelikle ihracatını İsviçre yapıyor ve daha sonra buradan Almanya'ya satılıyor. Bu nedenle Redhouse sözlüğünde «Bir şeyi demiryolu makasından ayırmak» olarak kullanılan switch ticareti egemen oluyor. Yakın günlere kadar bir basketbol terimi olan switch sözcüğü böylelikle dış ticarete girmiş oldu. Korsan ticaret görünüşte ihracatı yapan ülke lehine gözüküyorsa da, bir taşla iki kuş vuran yine gelişmişler. Birincisi, Topluluk içindeki işçi sınıfı gözünden bu gerçek kaçırılıyor ama işçi sınıfı yeni kışkırtılıyor. İkincisi 3. dünya ülkesi fason siparişini fiyatlarında damping yaparak gerçekleştirebiliyor anca.

Örneğin, Ortak Pazar Honkong için bir kota uygulamasına gitmişti. 1975 yılında en fazla 21 milyon adetlik pantolon satacaktı. Oysa aynı yıl 27 milyon adetlik ithalat yapıldı. Yani switch yapılmıştı...

— Eşik fiyat : İhraç mallarında tek tip fiyat yaratmak için kullanılmakta bu. Yani diğer bir deyişle ihracatçı ülke asgari bir ihraç fiyatının altına düşme şansına sahip değil. Nitekim Ortak Pazar Tür-

(27) AET TÜRK dokuması için güclük çıkarıyor-Milliyet, 17. 6. 1978.

kiye'nin haksız bir rekabet yarattığını öne sürmesinden sonra, Mart 1977'de asgari ihraç fiyatları iplikte yükseltilmişti.

Bütün bunları aktarmadan önce kendi kendimize, «Etkisi Batı Avrupa ülkeleri için bu denli sınırlı olan bir olayda AET'nin direnmesi neden?» demiştik.

Tekstil, gıda maddeleri üretimi, çimento, kireç vb. Batılı ülkelerin çevre kirlenmesinden kaynak israfına dek bir dizi nedenden çoktan vazgeçtikleri üretim kolları. Ama vazgeçilme de olsa bir **sanayinin** demontajı yerine yenisinin kurulması bile büyük zaman alıyor. İşte bu aradaki zaman «Nefes alma süresi» (Bresathinig space) olarak anlatılıyor. Bu nefes alma süresinde ikili bir yapı değişimi olacak. Kalkınmış ülkelerde üretim alanları teknik gelişmelerin hızını kapsayan alanlara taşınırlırken, bir transformasyon olayının basit bir eylem olmadığını kabullenmek gerek. Birincisi işçilerin işsizlik korkusuyla direnmesi. Taa XIX. yy. başında İngiltere'de ilk makinaların kullanımında işçilerin işsizlik yaratıyor diye makinaları kırmalarına kadar giden benzeri insani bir tepki bu. İkincisi, yeni sanayi dalına uygun işçinin eğitim ve beceresinin yeni bir potada işlenmesi. Rakamların büyüklüğü bu ülkelerin bu iş eğitim fonlarına büyük paralar koymaları anlamına gelecek. İnsan, Batı Almanya'da çalışan Türkiye'li işçilerin çocuklarının eğitimi olayında Almanya'nın gösterdiği duyarsızlığı anımsayınca bu savsaklamayı çok rahat yorumlayabiliyor.

«Nefes alma» döneminde Batı Avrupa ülkeleri bu olguyu yaşayacak. Ya Türkiye gibi tekstil ürünleri ihracatçısı 3. dünya ülkeleri ne olacak? Yukarıda bunu yine Batılının veciz sözüyle «Restructing effect», sanayinin yapısını yeni bir kalıba dökmek diye aktarmıştık. Bu yeni kalıba dökme eyleminin bir ögesi tekelleşme. Bu konuda bir haber ve işte bir ipucu... Dünyanın 300 şirketi arasında 1977 yılında ana üretim konusu tekstil olan Türkiye'den bir holding yer almış. Yalnız bir yanılgıyı işlemek gerek. Büyük tekellerin varlığı küçük sanayinin yeni Yeşildirek dokumacısının tamamen yokolması anlamına gelmez. O yine varolur ama yeni bir biçimde, bağımlılık ilişkisi içinde. Onlar, yine fason üretim yaparak büyük şirketlerin gereksimini karşılayacaktır. Bu nedenle küçük sanayi değerlendirmelerinde oransal düşmeler **nitel** yorumlar yapılmadıkça önemli değil ve yanlış

sonuçlar doğuracak şekilde olur kanısındayız. «**Küçük sanayi yokuluyor**» genellemesinin tanımını yeniden yapmak gerek bu nedenle. Örneğin, son dört yıldır ihracat rekoru kırdığı için İstanbul Ticaret Odası altın madalya alan bir halı firmasının tüm üretimini Anadolu'da el tezgâhlarında dokutturmakta. Ama batılılara satıcı olarak o çıkıyor. Batılıların politika belirlemede tek kişi-tekel bulunması hayati önem taşıyor, yoksa üretimin nasıl yapıldığı değil...

İkincisi üretimin makine yoğun tekniklerle yapılması. Bu batıya hem makine yönünden bağımlılık yaratacak, hem de istenen kalitede mal üretimi mümkünleşerek sanayici Ertuğrul Soysal'ın kullanmaktan çok hoşlandığı, «Bir makina karşılığı bir kamyon dolusu pamuk ipliği» gönderme olgusu ancak bu gelişimde belirleyici etki yapıyor. Örneğin, Sulzer tekniği adı verilen bir üretim biçimi... Bu yolla mekiksiz olarak dokuma olanağı var. 4. Plân özel ihtisas komisyonuna göre «üretim masraflarından işçilik girdisini büyük ölçüde düşüren bu makinadan yurdumuzda 965adet varmış (28). Dağılımını firmalar açısından incelenmesinde büyük yarar var kanısındayız. Döküm şöyle :

Paktaş	312 Adet
Bossa	200 »
Mensucat	120 »
Akfil	64 »
Altın Yıldız	60 »
İzmir Yün	24 »
Aksu	24 »
Diğerleri	161 »
	965 »

Makina yoğun tekniklerin kullanılması önerisi plan metinlerine kadar girmiş durumda. «Yeni Türkiye» için hazırlanan 4. Plan için toplanan Dokuma ve Giyim Özel İhtisas Komisyonu kalın numara iplik üretiminin uygulandığı open-end iplik eğirme sistemin,i «Elverişli işçi bulma güçlüğü» ortadan kaldırması ve «İşçi masraflarını düşürmesi» nedeniyle önermektedir (29).

(28) Dokuma ve Giyim Sektörü Cilt I, DPT-ÖİK, Ankara, 1976, S. 99.

(29) a. g. e. S. 97.

Oysa böylesine geleneksel yapılı ve korunmaya muhtaç bebek sanayinin ana amacı istihdam olmaz mı? Olmadığını bulgular söylüyor. DPT, Sosyal Planlama Dairesinden üç uzmanın hesaplamasında teşviklerin başlangıç yılı olan 1968 yılında 127 bin olan işçi sayısı 1975 yılı sonunda 162 bine varmış. Artış, 40 bin bile değil (30). Yine bu uzmanların deyişiyle, «Sabit sermaye stokunda ve katma değerindeki artış hızları ile karşılaştırıldığında imalat sanayiindeki işgücü artışı çok düşük» kalıyor.

Makina bağımlılığının tipik örnekleri sayılabilecek bu öneriler dış kuruluşlardaki yatırım planlaması yapan odak noktalarına benimsenilmeye çalışılmış. Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının Werner danışmanlık kuruluşunda yaptırdığı «Türkiye tekstil sanayiinde ihracat olanakları» konulu raporda şu ifadeler yer almaktadır.

— En modern teçhizatın kullanılması sayesinde kapasitenin artması,

— Know-how ve ilişkilerin daha da gelişmesi.

Bu konudaki istatistiki derlemelerin bazı yanlışlıkla içerdiğini söylemek gerek. Örneğin TÜSİAD'ın Turkish Economy adlı son çalışmasında Türkiye'nin 1977 yılı tekstil makinası ithali 50 milyon dolar olarak belirtilmiş (31). Oysa DPT bulgularına göre Türkiye salt 1975 yılında 19 milyon dolarlık pamuk ipliği, 161 milyon dolarlık pamuklu dokuma, 510 milyon dolarlık pamuk (üretimde iyileştirici olarak) ve 11 milyon dolarlık suni ve sentetik lif ithal etmiş. Bütün bunlarsa ihracat için zorunlu ithalat. Ham olarak ihraç ettiğimiz yapağı, yün olarak ithal ediliyor sonra kenfeksiyon ürünü olarak ihraç ediliyor. Üstelik dış piyasalarda Ortak Pazarın 3. dünya ülkeleri arasında yarattığı rekabet fiyatı yüzünden vergi iadesi ve beslemek zorunda kalınıyor.

Ortak Pazar'ın GATT ilkelerine sığınarak «nefes alma» döneminin korunma politikası ve hakkı bu geçiş en az zararlı kapatılacak. Bu geçiş döneminde Türkiye için düşünülenler, daha doğrusu bu po-

(30) Türkiye İmalat Sanayiinde İmalat ve İşgücü, DPT, Ankara 1977, S. 108-109.

(31) The Turkish Economy, TÜSİAD, İstanbul 1978, S. 158.

litikanın yalın anlatımını Şansöyle Schmidt Ankara'da Demirel'e şöyle yapıyordu : (32)

«Almanya krizden çıkmak üzere. Ekonomiye enflasyona yol açmadan yeniden canlandırma sürecine giriyoruz. Bunun için Alman yatırımlarının dışarıya çıkmasını ne durdurma ne de teşvik etmek istiyoruz. Bu politikamızı sadece Türkiye'ye karşı değiştirmeye ve yatırımlara yardımcı olmaya hazırız.»

Nitekim Alman İktisadi İşbirliği Bakanlığına danışmanlık yapan İspolan Enstitüsü Türkiye'ye kesin dönüş yapan Türkiyeli işçilerin yatırım alanlarının başında tekstil konusunu önermekte (33).

Ama bu nefes alışın süresi var hiç kuşkusuz. Bu süre içinde sanayi yeni bir kalıba dökülecek. Nitekim AET Sanayi Komisyonu Başkanı Davignon «Avrupa Tekstil Endüstrisine Savaşma» emrini vermiş ancak onarma olarak özetlenen bu savaşmanın 1982 yılını aşmayacağı belirtilmiştir. Ancak Davignon Avrupa Tekstil Endüstrisini uyararak, «Koruma eğilimi sürecekli olacak bir akım olamaz. Bunun sonucu dünya ticareti tehlikeye sokulamaz. Kısıtlama yönünden alınan karar salt evi yeniden düzenlemeyi amaçlıyor (put the house in order). (34) demıştır.

Aynı bakış açısıyla «Tekstil Sanayisinin Bunalımını» inceleyen Normaton Raporunda (35), «Korumacılığın ardına gizlenmek yerine rekabet koşullarını gözönünde bulundurarak tekstilde dünya ticaretini bir dengeye ulaştırmak gereklidir» deniliyor.

BİR ANATOMİ DERSİ...

Rembrandt tablosuna çok etkilendirdiği ameliyatı resimlerken bu adı vermişti. Bizde de son 10 yılda üretimin her alanında -bizim örneğimizde tekstil'da başka türlü ameliyatlar olmakta.

Tablo kaba hatlarıyla şöyledir :

(32) Bir Pazar Hikâyesi, M. Ali Birand, İstanbul 1977, S. 422.

(33) İSOLAN.

(34) Financial Times, The Looming Battle for Textiles, 12 June 1978.

(35) Avrupa Dergisi, Mayıs 1978.

Az gelişmiş ülkeler önce ithali ikamesi adı altında bir büyüme modelini seçmeye mecbur bırakılıyor. Belli bir büyüme aşamasından sonra ihracata yönelik üretim (export promotion) adı altında Batı'nın çoktan terkettiği alanlarda üretim yapılmaya başlanıyor. Burada, işsizleri istihdam edecek yöntemler yerine makina yoğun teknikler uygulanıyor. Böylece teknoloji yağması gerçekleştirilirken zorunlu miktardaki emek yaşamın asgari fiyatıyla istihdam ediliyor. Batı'dan know-how ile öğrettiği tekniğin uygulanması ile en iyi kalitede yaptırdığı maldan istediği kadar alıyor. İşine gelmediğinde, bir krizde bir moda değişiminde fason anlaşmalar bozuluyor. Bu alanlarda Batı'nın siparişi ile kurulmuş büyük ölçekli fabrika ve atölyeler kapanıyor, binlerce insan işsiz kalıyor. Ama bu kapanmalardan Batı'nın hiç bir kaybı yok...

Bu yapının köşe taşlarını kafamızda oluştururken bu bize eski ABD Başkanı Nixon'un Vietnam savaşı sırasında ortaya attığı ve kendi adıyla anılan doktrinin adeta ekonomik bir uzantısını andırdı. «Asya'yı asyalaştırma» diye özetlenen doktrinde artık istilacı devlet ortada görünmeyecek ülke içi iç savaşlarla birbirine düşürülecekti. Hainde, vatanseverde aynı toprağın çocuklarından olacaktı.

Fason üretimde de işin kârı hep Batı'ya, gelişmişlere, yükü, zararı geri bırakılmış Doğu ülkelerinin omuzuna yükleniyor. Batı için riski O'na yakın, maliyeti çok az bir üretim biçimi. Bu yüzden buna Asya'yı asyalaştırma doktrininin ekonomik biçimi uygulanıyor diyoruz.

Fason üretim adı altında yabancı sermaye şirketleri başları hiç ağrımadan, ortada hiç görünmeden «Hong-Kong'ta maliyeti 16 lira olan gömleği Almanya'da mağazada 160 liraya satıyor.» Ne bir millileştirme olasılığı, o ne de sendikalar aracılığıyla bir ücret istemi karşılığını çıkarıyor...

XX. yüzyıla girildiğinde dünya ekonomik yapısının hakim olgusu olan direk yabancı sermaye yatırımlarını çok farklı yepyeni bir gelişim bu.

Bu uğurda son 10 yıldır Asya, Afrika ve Latin Amerikanın 25 ülkesinde **Serbest üretim bölgeleri** oluştu (36). Şu an 118 serbest üre-

(36) Die neue Arbeitsteilung rorcro aktuell, Reinbek 1977.

tim bölgesinde yaklaşık 725 bin işçinin çalıştığı hesaplanmış. Buna ek 16 ülke daha bu türden bölgeler oluşturma çabasında. Max Planck Enstitüsünün üç araştırması araştırmalarını yayınlarken bu serbest üretim bölgelerinin bulundukları ülkenin ekonomik ortamı dışında kaldığını, hammaddenin gümrüksüz sokulduğunu kaydediyor. 13 Ağustos 1978 tarihli Resmi Gazetede yürürlüğe giren önlemler Türkiye'de benzer yapının ön adımları niteliğinde.

Aynı araştırmacılar ABD firması National semicondar firmasının Singapur ve Hong-Kong'ta ücretlerin yüksek oluşu nedeniyle Tayland'a göçüverdiğini yazıyorlar.

Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen seminerinde açış konuşmasında Başbakan Bülent Ecevit şöyle diyor :

«Çokuluslu şirketler, kaynaklandıkları gelişmiş ülkelerdeki demokrasilerden bile tedirgindirler. Emekyoğun sanayilerini, kendi ana ülkelerinin işçi haklarına geniş yer veren demokrasilerinden kaçarak, işçi emeğini ucuz tutan baskı rejimlerinin egemen olduğu ülkelere taşımaktadırlar. En azından, bu sanayilerin parça üretimini o ülkelerde yapmaya başlamışlardır.

Kuşkusuz bunun, gelişme sürecindeki ülkelerde yüzeysel de olsa sınılaşmanın başlaması ve işsizlere iş alanı açılması gibi küçümsenemeyecek yararları ortaya çıkmaktadır. Fakat gerçek ve sağlıklı gelişme için ve sanayi toplumu aşamasına geçebilmek için yeterli değildir.

İleri teknolojiye dayalı temel sanayilerin, yatırım malları sanayilerinin gelişmiş ülkelerde yoğunlaşması, sınılaşmanın uluslararası dağılımını dengesizleştirdiği gibi, gelişme sürecindeki ülkelerin, ne kadar fabrikalara kavuşurlarsa kavuşsunlar, dış bağımlılıklarını arttırmakta ve sürekli kılmaktadır.

Üstelik, gelişme sürecindeki ülkelerde temel sanayilerden önce tüketim sanayileri kurulması, yaygın iletişimin zaten körüklediği tüketim eğilimlerini bu ülkeler hakkında vaktinden erken kamçılama olmaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerin özkaynaklarını artırıp doğurgan yatırımlara yöneltebilme ve gelişmelerini hızlandırma olanakları sınırlı kalmaktadır.»

Bu **ölü yatırımlarda** belki güdük iş alanları açılıyor ama sonuçta dışa bağımlılık daha da pekişmekte. Üstelik oyunun kuralları daha amansız işliyor.

Bu konuda bir yanılgımızı belirtmek isteriz. Temmuz 1977'de Tekstil ve AET-Türkiye ilişkileri konulu yazı dizimizde AET'nin Yunanistan'ı kısıtlama kapsamına almadığını söylüyorduk. Diyorduk ki: «AET Yunanıstandaki yatırımları nedeniyle böyle bir şeyi aklından bile geçirmiyordu. Çünkü Yunanıstana kısıtlama koyması kendini kısıtlaması demek olurdu.» Oysa o da oldu. 26 Haziran 1978 günü AET Komisyonu «gönüllü bir ihracat sınırlamasını kabullenmeyen» Yunanistan'dan yapılan ithalatın durdurulduğunu açıkladı. Batı bağları da yetmiyordu.

77'ler grubu Başkanı D. Mills'in dediği gibi «Cebini ilgilendiren konularda gelişmişler kendi notalarını çalıyorlar.»

AET'nin bu ülkede yatırımları vardı. Ama ne kadar? Daha doğuran kaybı neydi? Hepsi bir bavula sığacak kadardır. Bir know-how raporu, bir yapılan lisans anlaşması bir de kârların yazıldığı çek defteri. İşçi Yunanistan'ın, fabrika Yunanlının idi. Hong-Kong'ta da yapılanlar bundan farklı olmamış, bir gün içinde kısıtlanmışlardı. İşte fa- son üretimin Batı dünyası için yarattığı eşsiz olanak buydu bu işte.

Bu bağımlılık ilişkisinin ihracata önemli sıçramalar yaratmadığını öğreniyoruz. 1 Ocak 1973 günü AET sanayi ürünlerimize uyguladığı gümrük vergilerini ve tüm miktar kısıtlamalarını kaldırdı. **Ama işlenmemiş pamuk ipliği** tarım tacizlerinin dışında, işlenmiş yani **hazır pamuk ipliği** ise istisna rejimine alındı ve «ihracatımızın gelişmesi yönünden büyük bir engel oluşturdur» (37).

Savaş şöyle diyor : (38).

Ortaklık ilişkimizden doğan tavizlerin sanayi ürün ihracatımıza olumlu etkisi son derece sınırlıdır (Tablo 8)'den görüleceği üzere sanayi ürün ihracatımızın % 85'ini oluşturan 14 üründen 8'inin O.G.T.'si sıfırdır. Yani, AET ile aramızda herhangi bir ilişki olmasaydı, sözkö-

(37) Ortaklık ilişkisi açısından AET'ye yönelik ihracatımız, Prof. Vural Savaş, İKV., İstanbul, 1978, S. 8.

(38) a. p. e., S. 18.

nusu ürünler yine sıfır gümrükle AET'ye ihrac edilebilecekti. Geriye kalan 6 üründen 4'ünün O.G.T.'si ise % 7 dolayındadır. Sadece halı ve pamuklu giyim eşyasının O.G.T.'si nisbeten yüksek olup % 15-16 dolayındadır.

Bu durum Ortaklık ilişkisinden doğan tavizlerin **bugünkü değeri**nin, önem taşımadığını düşündürecek niteliktedir.

TABLO : IV
Temel Sanayi Ürünlerimiz İhracat ve O. G. T. Durumu

Malın Cinsi	AET'ye 1975 İhracatımız (Milyon \$)	AET'nin Payı (%)	O. G. T.
Borasit	5.3	% 66	0
Kalsiyum Borat	9.5	58	0
Konsantre Krom	5.2	38	0
Diğer Krom Cevheri	5.8	15	0
Benzin	11.3	42	% 7
Jet Yakıtı	5.8	100	% 7
Deri Konfeksiyon	56.4	88	% 8
Pamuk (Ege, S. I)	44.0	41	0
Pamuk (Ege, S. II)	13.1	74	0
Çukurova (S. I)	5.6	44	0
Pamuk, Diğerleri	30.2	36	0
Pamuk İpliği	47.5	86	% 7
Orta Halılar	8.6	67	% 15—16
Pamuklu Giyim Eşyası	10.5	87	% 15
T O P L A M	258.8		
Genel AET Toplam	305.6		
Tablodaki 14 ürünün payı	% 84.68		

3. dünya içinde ne yapılabileceği konusuna çok kısa değinmeden AET karşısında konfeksiyon sanayicilerini temsilen görüşme masasına oturmuş, ve «kısıtlama kabul etmemiş» metne imzasını atan Selahattin Akdoğan'ın sözlerini tekrarlayalım :

Türkiye'nin büyük eksiği lobi oluşturmamaktır. Lobiyi Brüksel'de kurulacak bir büro olarak anlamamak gerek. Türkiye 77'ler grubu olarak adlandırılan ve aralarında İspanya, Portekiz ve Cezayir gibi tekstil üretimi yapan ülkelerle birleşmeli, bu konuda ortak bir politika izlemelidir. Büyük balığın küçük balığı yutmaması için başka çıkar yol yoktur.»

Ancak üçüncü dünya derken tekstilin büyük açmazları bağrında yaşattığını kabul etmek gerek. Son 10 yılda özellikle Asya ülkelerinde «İhraca yönelik sanayi» adı altında fason üretim biçimleri gelişmiştir. Birbirlerinin üstüne tırmanarak mal satmaya dayanan korsan ticaret yöntemleri pek gelişmiştir. Geleneksel üretim biçimlerinin (örneğin el tezgâhları) terkedilmesi yüzünden üretimi kontrol alanlarının dışına taşmıştır. Büyük üretim kapasiteleri yaratmıştır dolar yutan tekstil makineleri. Bu olumsuzluklar zincirini her yönüyle uzatmak olası. Bir arenadır özünde olayı çevreleyen, çıkış yolu olmayan ve doğuşu zorunlu kılan bir arena. Bu nedenle olacak Hindistan geçen yıl tekstil ürünleri ihracatçıları arasında oluşturmaya çalıştığı birlik konusunda somut sonuçlar sağlayamamıştır.

Ama madalyonun bir de öbür yüzü var. Türkiye bugüne dek görüşme masalarına hep görüşsüz tek soyutlanmış ve hatta özür dileyerek çıktı. TISK Genel Başkanı ve Tekstil sanayicisi Halit Narin son basın toplantısında, «AET'nin tekstil kısıtlamasına ne diyorsunuz?» sorusunu şöyle yanıtlıyordu : (39)

«Biz masaraki tabakları yere attık, ortalığı karıştırdık. Oysa, onlar büyük ortak, biz ise küçük ortağız. Bizim saygılı olmamız gerekir. Biz küçük ortak olarak saygılı olacağımızı onlara bildirdik ve ilişkiler düzeldi.»

Hiç bir adım atılmasa bile 77'ler grubu başkanı Donald Mills'in, «Son dört yıl geri bıraktırılmış ülkelerin birliği yolunda ortak bir ruh yaratmıştır» sözü bile bu Yeni Dünya için önem taşıyor.

İlkeleri arasında dünya ticaretinde engellerin kaldırılması olan 77'ler grubu dışında bir çözüm sıçrama yaptırmayacaktır Türkiye'ye.

(39) 11.7.1978 tarihli basın toplantısı.

Bu sıralarda UNCTAD bünyesinde hammaddeler içinde pamuk konumunda ortak bir fon kurulması çalışmalar nihai düzeye geldi. Bu iyimserliğimizi «ruh düzeyinin» ötesine de taşıyor bu nedenle.

Dediklerimizi derlersek: Eylül ayı içinde hazırlıkları başlatılacak olan AET Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısının kanımızca tek gündemi olabilir. AET'nin kendine nefes alma dönemi saptadığı gibi Türkiye aynı hakkı talep etmeli, «İlişkileri önümüzdeki beş yıllık dönemde dondurmali, yükümlülüklerini ertelemelidir» (40).

Bunun dışında olabilecekler ise AET'nin kaldırdığı taşı kendi ayağına düşürmesi olacaktır.

Çünkü, Türkiye kamuoyunun duyarlılığı 1963 yılına göre çok değişmiştir. «Atatürk hayranı ve Türkiye dostu» olduğunu söyleyen AET Stratejyenlerinin bu gerçeği gözönünde bulundurmaları gerek...

(40) Yazı, Ağustos ortasında yazılmıştır.

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
 UYGULARKEN DAİMA.

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

TÜRK STANDARDLARI ENSTİTUSU DE SİZE GÜVEN VERMEK İÇİN
 BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli ve/ya ekranlı yeraltı tipi
 - Jonsiyon kablosu
 - Tamdolu kablo
 - Camper teli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablosu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemî tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
- EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05 ile 1.00 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.

Teléfono: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

İKTİSAT TARİHİMİZDEN

1948 Türkiye iktisat kongresinde " Devletçilik "

Mehmet KASIM

1923 yılında İzmir'de toplanan Türk İktisat Kongresinden sık sık söz edilmesine karşın 1948 Kasımında İstanbul'da düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi adeta unutulup gitmiştir.

Gerçekte 1948 kongresi, tam anlamıyla liberalist bir ekonomi politikası uygulamasına gerekçe hazırlamak amacıyla toplanmıştı ve bu amacına da Devletçilik Komisyonunun yayımladığı raporla ulaştı. Başka bir deyişle, o dönemin CHP iktidarı, özellikle dış çevrelerin «telkin»leri doğrultusunda partinin altı ilkesinden biri olan devletçilikten vazgeçme yolundaydı. Bu nedenle kamuoyunun dikkati, kongrenin Prof. Ömer Celal Sarç, Prof. Hazım Ayıf Kuyucak, Prof. Muhlis Ete, Prof. Ahmet Ali Özekan, Prof. Reşat Nalbantoğlu, Kâzım Taşkent vb. üniversite öğretim üyeleriyle iş adamlarından oluşan «Devletçilik Komisyonu»na yöneltildi ve en çok bu komisyonun hazırladığı yedi maddelik rapor üzerinde duruldu.

Bu raporu aktarmadan önce Cumhuriyet döneminde devletçiliğin tarihçesine ve konu aldığımız dönemin koşullarına kısaca göz atmakta yarar var :

TÜRKİYE'DE DEVLETÇİLİK

Devletçilik ilkesinden resmen ilk kez 1930'da, Başbakan İsmet Paşa'nın bir konuşmasında söz edilmiş ve bu ilke 1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisinin altı ilkesinden biri olarak benimsenip parti programına ve amblemine (altı ok) geçirilmişti. CHP programında şu cümleler yer alıyordu :

«Halk Partisi, hususi ve ferdi çalışmaları esas almakla beraber, umumi ve yüksek menfaatlerin icabettirdiği işlerde, bilhassa iktisadi sahada, devletin faal bir hale getirilmesi esasını kabul eder... Devletin ekonomi işleri ile ilgisi fiili surette yapıcılık olduğu kadar, özel girişitlere yön vermek ve yapılmakta olan işleri düzenlemek ve kontrol dâ etmektir. Devletin fiili olarak hangi ekonomik işleri yapacağını belirtmesi, ulusun genel ve yüksek asıglarına bağlıdır. Bu lüzum üzerine devletin, fiili olarak, kendi yapmaya karar verdiği iş, eğer özel bir girişit elinde bulunuyorsa, onun alınması her defasında özgü bir kanun çıkarmaya bağlıdır. Bu konuda özel girişitin uğrayacağı zararın, devlet tarafından ödenme şekli gösterilecektir. Bu zarar oranlanırken, gelecekteki kazanç ihtimalleri hesaba katılmaz.»

Bu tarihten 1945'lere kadar devletçilik adı altında birtakım uygulamalar yapıldıysa da öngörülen hedeflere hiçbir zaman ulaşamadı: 1933'de hazırlanan ilk kalkınma planının, 1936'da hazırlanan İkinci Beş Yıllık Sanayi Programının ve 1938'de düzenlenen sanay için yeni dört yıllık programın öngördüğü devletçilik girişimlerinin pek çoğu kâğıt üzerinde kaldı. «Devlet işletmelerinin sayısı, doruk noktasında bile, tam İkinci Dünya Savaşı öncesinde, tüm işletmelerin ancak yüzde 10'una varmıştı.» (Emre Kongar : **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, İst. 1976, s. 243). Şevket Süreyya Aydemir'in deyişiyle, «Devletçilik Türkiye'de daha ziyade bir siyasi edebiyat konusu olarak kaldı. Bir iktisadi sistem olarak devrin önde politikacıları tarafından tamamen benimsenmedi.» (**İkinci Adam I**, İst. 1968, s. 411).

İkinci Dünya Savaşından sonra ise Türkiye «Amerikan ittifakı peşinde» koşmaya başladı. 1946'dan başlayarak ABD savaş gemile-

rinin Türk limanlarını ziyaret etmesi hoşnutlukla karşılanır oldu. «Esasen daha 1946 yılından başlayarak, Türk kalkınmasında Amerikan görüşleri egemen olmaya başlamıştır. ABD, devletçiliğin bırakılmasını, özel teşebbüsün ve yabancı sermayenin teşvik olunmasını, devletin sanayiden çok bayındırlık işlerine yatırım yapmasını istemektedir.» (Doğan Avcıoğlu : **Türkiye'nin Düzeni II**, İst. 1974, s. 538).

Ve aynı yıl içerisinde ABD istekleri doğrultusunda kararlar alınmaya, uygulamalara başlandı: 7 Eylülde Bretton Woods anlaşması uyarınca devalüasyona gidilerek Türk Lirasının değeri 0.56 dolardan 0.36 dolara düşürüldü, ithalatta «nisbi serbesti»ye yönelindi, Merkez Bankasında altın satışı serbest bırakıldı... 19 Haziran 1946'da kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi 19 Aralık 1946'da kapatıldı... İktidar Marshall yardımından Türkiye'nin de yararlandırılmasını istiyor, bu amaçla ABD'nin her işteğini yerine getiriyordu... Sonunda Türkiye Marshall Planına alındı ve 8 Temmuz 1948'de TBMM, ABD-Türkiye iktisadi işbirliği anlaşmasını onayladı. Aynı yılın güzünde de yardım programına «nezaret» etmek üzere Ankara'ya bir Amerikan misyonu geldi...

1948 Türkiye İktisat Kongresinin toplanması ve Devletçilik Komisyonunun raporu işte tam bir döneme rastladı.

Şimdi bu raporu günümüz Türkçesine aktararak sunabiliriz :

DEVLETÇİLİK KOMİSYONU RAPORU :

1. Devletin iktisadi siyaseti özel mülkiyete dayanan, bireyin iktisadi özgürlüklerini koruyan, ekonomi alanında özel teşebbüsü esas tutan ve ulusal ekonomiye rehberlik eden ve toplumsal adaleti önemle ele alan bir sistem olmalıdır.

2. Cumhuriyet rejimiyle yeni bir siyaset izlemeye başlayan devlet; ulusal iktisat tairhimizin kuruluş döneminde kurucu ve genişletici görevini yerine getirmiş ve iktisadi yapının temelini atabilmek için birçok alanlarda işletmeciliğe girmiş ve kimi alanları fiili ya da yasal tekeli altına almıştır.

Devlet, ekonomik yapının temellerini böylelikle attıktan ve kurulan işletmeleri yeter derecede işlettikten sonra, işletmecilik etkinliklerini ancak birinci derecede kamu hizmetleri sayılan işler ve asıl

görevi olan iktisadi siyasetin işletmecilik dışında kalan inceleme, düzenleme ve denetleme alanlarına yöneltilmelidir. Devlet bu gibi hizmetler dışında kalan tarımsal ve sınai nitelikteki işlerden giderek elini çekmeli ve özellikle hiçbir biçimde serbest piyasadaki girişimler karşısında hem rakip hem denetleyen durumunda bulunmalıdır.

3. Doğası gereği tekellik nitelikte olan ya da henüz özel teşebbüsçe ele alınamayacak bulunan ve rasyonel bir biçimde işletilmek koşuluyla devlet elinde kalmasında sakınca görülmeyen işletmelerden başlıcaları şunlardır :

1) Demiryolları,

2) Limanlar (işletmesi özerk yönetimlere bırakılmak üzere),

3) P. T. T.,

4) Radyo,

5) Ulusal üretim ve tüketimi besleyen ve düzenleyen önemli enerji işletmeleri,

6) Özel teşebbüslerce orman bölgeleri dışında kurulmuş ve yerinden kurulacak olanlar dışındaki ormanlar,

7) Üretici ürününün değerini koruyacak kuruluşlar,

8) Tekel halinde olmamak koşuluyla düzenli posta ve yolcu gemiciliği,

9) Devlet kredi kuruluşları (işletmesi özerk yönetimlere bırakılmak üzere),

10) Her çeşit örnek ve eğitim kuruluşları,

11) Özel sermayenin giremeyeceği, durumları ekonomik kalkınmaya gereksinimi olan bölgelerde girişilecek sınai kuruluşlar.

4. Devlet bundan böyle kamusal niteliği olmayan işletmeleri sürdürmemeli ve yeni tesisler ve genişletmeler yapmamalı ve mevcut işletmeleri yavaş yavaş özel teşebbüslere ve kooperatiflere bırakmak üzere esaslar hazırlamalıdır.

5. Devletin teşvik, denetim ve katsayısıyla ilgili mevzuat ve özellikle uygulama şekilleri özel işletmelerle devlet teşebbüslerini eşit

hukuki ve iktisadi koşullar altında bulundurmali ve özel sermayeye güvenlik verecek bir kararlılıkta olmalıdır. Ulusal ekonomimizin dünya ekonomi koşullarına giderek uyum sağlama gücünü gösterebilecek bir şekilde gelişebilmesi için ekonomik etkinliklere engel olan ya da bunları güçleştiren vergi ve resimlerin esaslı bir şekilde incelenmesi öte yandan da himaye politikasının kademeli bir şekilde hafifletilmesi konusu üzerinde durulması uygun olur.

Devlet doğası gereği tekel kurmadığı alanlara özel teşebbüsün de katılmasına hiçbir biçimde engel olmamalı, eşitsizlik yaratmaktan çekinmeli ve serbest rekabete fırsat vermelidir. Bu arada özel teşebbüslerin küçük üretici ve tüketiciiyi ezer durumdaki tekelci gelişmesine karşı da uyanık ve tedbirli bulunmalıdır.

6. Döviz ve sermaye kaynaklarımızın darlığı karşısında hızlı bir ekonomik gelişme sağlamak amacıyla, yabancı sermayenin, anormal ayrıcalıklara sahip olmamak koşuluyla, Türk ekonomisine katılmasını ve bu amaçlarla gereken önlem ve kararların alınmasını gerekli görürüz.

7. Ülkemizin iktisadi yapı ve ilişkilerini incelemek üzere bilimsel kimlikleri ya da iş hayatındaki başarılarıyla tanınmış tarafsız iktisatçılarından oluşma bir enstitünün kurulmasını gerekli görürüz. Hükümetin bu enstitü çalışma ve kararlarına müdahale etmemesini dilerken, ulusal ekonomiyi ilgilendiren temel konular ve özellikle bundan böyle iktisadi alanda devletin rol alması gerekli görülen hususlar hakkında yapılacak incelemelerde bu enstitünün görevlendirilmesini zorunlu görürüz.

Genel kurul ve komisyonumuzda bilim ve iş adamlarımızın ve kongremize katılan delegelerin ülkenin ihtiyaç ve eğilimini yansıtan değerli düşünce ve görüşleri basılmış ve basılacak olan broşürlerde yer almış bulunmaktadır.

Komisyonumuz ancak karar şekline dönüşen temel ilkeleri yukarıdaki maddelerde özetlemekle genel kanıları yansıtmaya çalışmıştır.

BO RU SAN

Endüstrimizin, yaşantımızın en önemli bölümlerinde önemi giderek artan, teknolojik alanda öncülüğü ilke bilen, içerde ve dışarda devleşen satış grafiğıyle, ulusal ekonomiye katkıda bulunan güçlü kuruluş...

...su ve gaz boruları - sanayi boruları - profil borular - elektrik boruları - paslanmaz çelik borular - yassı çelik ürünler - düz ve oluklu, galvanizli saçlar.

Ekonomimiz ve " Toplumsal Anlaşma "

Sıtkı ERGÜNEY

Hükümetle Türk-İş arasında imzalanan ve kamu işyerlerinde çalışan sendikalı personele toplu iş sözleşmeleri ile verilecek ücret zamlarının esaslarını tesbit eden «Toplumsal Anlaşma» ekonomik meselelerimiz üzerindeki tartışmalara bir yenisini eklemiş bulunmaktadır.

Bu yazıda, kamuoyunda ilgi duyulan ve çeşitli yorumlara konu olan ekonomik kavramların tanımı, yurdumuz ekonomisi bakımından tahlili ile «Toplumsal anlaşma»nın açıklanan muhtevasının, uygulamada ortaya çıkaracağı sonuçlar, gerçekler gözönünde bulundurularak yorumlanacaktır.

Günümüzde, bazı iktisatçıların iktisadi olayları mevcut hukuki, siyasi ve sosyal muhteva içinde incelemek yerine, bu çerçeveyi araştırma ve tenkid konusu yaptıkları, bu yüzden ekonomik meselelerin teşhis ve hallini ekonomi dışı sahalara kaydırarak görülmektedir. Bu hal ise, kavram kargaşılığına ve meselelerin esasının gözden kaçmasına yol açmaktadır. Kanımızca, mevcut ve gelecekteki ekonomik

gelişmemiz hukuki, siyasi ve sosyal kurallarımızın ve gerçeklerimizin çerçevesinde değerlendirildiğinde önce kamuoyu, ona bağlı olarak da politikacılarımız daha net bir görüşe kavuşabilecektir.

Bugün, Türk ekonomisinin çözüm aramakta olduğu problemler;

- İşsizlik
- Enflasyon
- Dış ödemeler açığı

olmak üzere üç grupta toplanabilir. Kabul etmek gerekir ki bunlar, yürürlükteki hukuki, siyasi ve sosyal yapımız ve gerçeklerimiz çerçevesinde cereyan eden ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkardığı sonuçlar, ekonomik kavramlardır. Sebepleri de, alınacak tedbirler de bu gerçeklerin ışığı altında yapılacak ekonomik tahliller vasıtasıyla aranmalıdır.

Ekonomik faaliyetin esasını «Arz-Talep» mekanizması teşkil eder. Bu mekanizmanın günlük hayatımızdaki ifadesi «Üretim-Tüketim» olarak da belirlenebilir. Belli bir dönemde kamu ve özel teşebbüs tarafından arz edilen (üretilen) mal ve hizmetlerin aynı devre zarfında kamu ve özel kişilerce talep edilmesi (tüketilmesi) esnasında ekonomik faaliyet meydana gelmiş olur. Ekonomik yapı geliştikçe diğer ülkelerin de arz-talep üzerindeki tesirleri giderek artar.

Şimdi, ekonomimizde çözüm aramak durumunda olduğumuz işsizlik, enflasyon ve dış ödemeler açığı problemlerinin tanım ve sebeb-sonuç ilişkilerini genel hatları ile inceleyelim :

İŞSİZLİK :

«Kişinin cari ücret seviyesinde çalışmaya razı olduğu halde iş bulamaması» durumudur. Buna göre, çalışmak istediği halde iş bulamayanların oluşturduğu kitle, işgücü arzındaki fazlalığı göstermektedir. Bu, ekonomide mevcut üretim birimlerinin işgücü ihtiyacına (talebine) nazaran ortaya çıkan bir arz fazlasıdır. Çeşitli sebeplerden ileri gelebilir :

1) Gelir azlığı veya ekonomik durgunluk sebebiyle düşük seviyede bulunan toplam talebe bağlı olarak üretim seviyesi de düşük olduğundan işgücü talebi azalmıştır.

2) Ekonomideki üretim birimleri verimlilik/kârlılık veya herhangi bir sebeple daha az işgücü gerektiren bir teknoloji seçmişlerdir.

3) Hızlı nüfus artışı sonucu, ekonominin üretim ve yatırım hacmi, artan işgücü sayısının tamamını kullanabilecek seviyeye ulaşmamıştır.

4) İhtiyaç fazlası işgücünün yurtdışında çalışma imkanı azalmıştır.

Görülüyor ki, işsizliğin olmaması öncelikle o iş gücünün üreteceği mal ve hizmetlere karşı piyasada yeterli talebin bulunmasına bağlıdır. Yeterli talep varsa, onu karşılayacak olan üretim için gerekli yatırımların gerçekleştirilmesi gerekir. (2), (3) ve (4) ncü maddelerde sıralanan hususlar ancak (1) nci sebebin tesirini azaltıcı yönde düşünülmelidir. Zira bunların bazıları ekonomi dışı (doğum kontrolü) bazıları da dış imkanlarla (yurtdışında çalışma) mümkün olabilir. Teknoloji seçiminin işsizliği azaltıcı yönde yapılması ise, verimliliğin esas alındığı ekonomik kararlarda devamlı çözüm sağlayacak bir unsur olmayabilir.

ENFLASYON :

Belli bir dönem zarfında toplam talebin toplam arzdan fazla olarak ortaya çıkması sonucu fiyatlar genel seviyesinin artarak, paranın satınalma gücünün azalmasıdır.

Pratikte, arzın üretim, talebin de tüketimle eşanlımlı olduğunu söylemiştik. Toplam talep, üretim faaliyetine katılarak gelir elde eden gerçek ve tüzel kişilerin çeşitli mal ve hizmetleri talep etmeleriyle doğar ve arz, ya da üretime yön verir. Üretimin ve tüketimin piyasa mekanizması ile belirlendiği ülkelerde neyin, nerede, ne miktarda ve ne şekilde üretileceğini prensip olarak fertlerin tercihleri tâyin eder.

Enflasyonu yaratan toplam talep ve toplam arzın hangi sebeplerle dengeden uzaklaşabileceğini inceleyelim :

Toplam talep :

1) Fertlerin eline geçen harcanabilir gelir seviyesinin artmasıyla,

2) Gelir artışına bağlı olarak tüketim şeklinin değişmesiyle (daha iyi beslenme, daha çok seyahat),

3) Zevk, moda, örf ve adetlere bağlı olarak yeni harcama sahalarının ortaya çıkmasıyla,

4) Üretime katılmadıkları halde gelir elde edenlerin harcamaları ile (yurtdışından gönderilen dövizler),

5) Dış ülkelerden gelen mal ve hizmet talebiyle (ihracat) artabilir.

Toplam arz ise;

- 1) Yeni üretim birimleri faaliyete sokulamadığı,
- 2) Mevcut üretim kapasitesi daha verimli çalıştırılmadığı,
- 3) Dış ülkelerden mal ve hizmetlerin zamanında ve yeterince temin edilmediği (ithalat)

durumlarda arttırılamamış olur.

Arzın, değişen talep miktar ve şekline cevap verebilmesi belli bir zaman süresi gerektirdiğinden, talep artışının süratli olduğu dönemlerde fiyat artışları da hızlanmaktadır. Bu durumda üç alternatif sözkonusudur :

- 1) İktisadi ve mali politikalar yoluyla talebi kıstmak,
- 2) Arzın biran evvel arttırılmasına çalışmak,
- 3) (1) ve (2) yi birlikte gerçekleştirmek.

Kanımızca, piyasa ekonomisinin hakim olduğu ve refah (tüketim) seviyesinin düşük olduğu Türkiye gibi ekonomilerde talebin kısılarak enflasyona çare aranması uzun vadeli bir çözüm olamaz ve iktisadi çabaların gayesi olan yaygın üretim-tüketim kavramı ile çelişir. Yapılması gereken şey, üretimle tüketim arasındaki zaman boşluğunu azaltacak tedbirleri alarak mal ve hizmet arzının süratle artmasını sağlamak olmalıdır. Böylece, ani talep kısılmasının yaratacağı durgunluk, işsizlik gibi sonuçlara da mani olunabilecektir.

DIŞ ÖDEMELER AÇIĞI :

Toplam arz ve toplam talebin dış ülkelere de etkilenebileceği yukarıda belirtilmiş idi. Gerçekten, ekonomilerin üretim-tüketim hac

mi ve şekli değişikçe ihtiyaç duyulan mal ve hizmetler miktar ve çeşit yönünden artar. Hemen belirtmeliyiz ki, bir ekonominin ihtiyacı olan bütün mal ve hizmetleri kendisinin üretmesi şart değildir. «Mukayeseli Maliyetler» prensibine göre -özel durumlar dışında- ithalat yoluyla temini dahili üretim maliyetine nazaran daha ucuz olan mal ve hizmetler bu yolla teminedilir. İthalat-ihracat dengesinin bulunmadığı ekonomilerde «dış ödemeler açığı» veya «fazlası», parasal ifadeyle «döviz kıtlığı» veya «bolluğu» görülür.

Bir ülkenin ithalatı diğerinin ihracatı olacağından, dünya ticareti açısından bakıldığında bir grup ülkelerin dış ödemeler açığı, diğer ülkelerin dış ödemeler fazlası toplamına eşit olacaktır. Fazlası olan ülkeler bu fonlarını dahilde veya hariçte yatırım veya kredi olarak kullanmak çabası içine gireceklerdir. Tabiatıyla, ekonomik gelişmenin hedeflerinden biri de ödemeler dengesinin açık vermemesinin teminidir. Bu da, dahili talebi karşıladıktan sonra cins, miktar ve maliyet yönünden dış ülkelere arz edilebilecek bir üretimi gerçekleştirmekle, başka bir ifade ile üretimi arttırmakla mümkün olur.

*
**

Buraya kadar, ülkemizin çözmek çabasında olduğu üç ana ekonomik problemin muhtemel sebeplerini ve bunların çözümü için yapılması gerekenleri izah etmeye çalıştık. Her üç problemin de üretim seviyesine bağlı olarak büyüyüp küçüleceği, bu nedenle esas çözümün hukuki, siyasi ve sosyal yapı ve gerçeklerimizin «veri» kabul edileceği teknik bir tahlilde üretim-gelir ilişkisinde aranması gerektiği inancındayız. Bunun dışındaki yaklaşımlar, meseleye değişik boyutlar kazandıracığı için teorik olacak ve pratik iktisat politikasından uzakta kalacaktır.

*
**

ÜRETİM ARTIŞI :

Bir ekonomide üretilen mal ve hizmetler, sözkonusu üretimi yapacak olan üretim ünitelerinin verimlilik, ölçek ve sayılarının artırılması ile sağlanabilir. Bu konuda ihtiyaç duyulan unsur «yatırım»dır. Yatırım, tasarrufla sağlanır. Tasarruf ise tüketim karşılandıktan sonra elde kalabilecek bir gelir seviyesinin mevcudiyetine bağlıdır. Diğer bir deyişle, tasarrufun yaratılabilme şartı gelir seviyesidir. Bu neden-

le, gelir seviyesi yükseltilmeden tasarruf istemek, mevcut hukuki, siyasi ve sosyal yapımız ve gerçeklerimiz, daha genel bir deyimle demokratik hayat tarzı içinde hükümetlerin ne hakkı, ne de görevidir.

Konuya çözüm arayan bir iktisatçının tavsiyeleri; bu gerçeklerin ışığı altında olmalıdır. Bunun dışındaki arayışlar, tahlilleri objektif ve teknik olmaktan çıkarabilecek, sübjektif ve teknik olmayan yaklaşımları ortaya çıkaracaktır.

Son zamanlarda, Türkiye’de bir tüketim ekonomisi yaratıldığı, yerli ve yabancı özel sermayenin hatta devletin, tüketimi artırıcı mal ve hizmetler ürettiği, bu nedenle ekonomik sıkıntıların arttığı ve çare bulunamaz boyutlara ulaştığı, çözümün merkezi ve emredici bir planlama ve devletin ekonomik faaliyetlere çok daha etkin bir şekilde katılmasıyla bulunabileceği görüşü savunulmaktadır. Bir görüştür. Doğruluk veya yanlışlığının tartışılması bu yazının konusunun dışındadır. Ancak, bu görüşün tatbikattaki manası, «42 milyon ferdin tüketim (dolayısıyla üretim) cins ve miktarının piyasa ve arz-talep mekanizması dışında belirlenmesi»dir. Baştan beri tekrarlayageldiğimiz, hukuki, siyasi ve sosyal yapı ve gerçeklerimize bağlı kalmak zorunda olduğumuz ilkesi kabul edilirse bu, bir iktisatçının, teknisyen olarak fikri sorulduğunda vereceği cevap olmamalıdır.

Öte yandan anlayamadığımız ve cevap aradığımız husus, dünya standartlarına nazaran ekonomik gelişmişliğin ve refah seviyesinin ölçüsü sayılan belirli bazı dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarının üretilmesi ve tüketilmelerinin yaygınlaşmasının, ekonomik sıkıntılarımızın sebebi olarak gösterilmesidir. Bunun doğruluğunu kabul etsek bile, çözümü bu tip tüketimin kısılmasında arayamayız. Bu takdirde, ekonomik faaliyetlerin gayesinden uzaklaşmış, fertlerin temayüllerine ters düşmüş oluruz. İhtiyaçların, karşılanmasına çalışmak yerine zihinlerden çıkarılmasını, **bir teknisyen olarak savunamayız**. Üretimin, talebe göre yapıldığı gerçeğinin, fertlerin aradığı mal ve hizmetleri üreten yerli ve yabancı sermayenin esastan reddi savunulabilir ama Türkiye’nin kabul ettiği siyasi ve ekonomik yapı ve sosyal gerçeklerinin değiştirilmesinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu konuda ise, demokratik sistem bir iktisatçıya herhangi bir meslek mensubuna nazaran fikir beyanı yönünden bir imtiyaz tanımamaktadır.

Türkiye, bugünkü ekonomik bünye ve seviyesine -olağanüstü dönemler hariç- halkın seçtiği ve icraatlarının açıkça tartışıldığı kadrolarla ulaşmıştır. Siyasi kadroların, yürürlükteki anayasa ve diğer kanunların ruhuna uygunluğunu esas alacakları uygulamaları, kendilerini seçen toplumun gerçeklerine ve temayüllerine ters düşmemelidir.

Tekrar; gelir, tüketim ve yatırım ilişkisine dönersek, testlerimizi şöyle özetleyebiliriz :

1) Gelir seviyesi, üretime bağlı ve esas unsur olarak düşünülmelidir.

2) Tüketim ve tasarruf, gelir seviyesinin birer sonucudurlar.

3) Üretim artışı, yatırımla gerçekleşir.

4) Hangi sahalara ne miktar yatırım yapılacağı piyasa (fiyat) mekanizmasının esasları içinde belirlenmelidir.

5) Tüketim seviyesi, tüketim meyline, bu da ekonomik ve sosyal şartlara bağlı olduğundan tasarrufun arttırılması için tüketimin kısılmasına fazla ümit bağlanmamalıdır.

6) Kabul ettiğimiz hukuki, siyasi ve ekonomik düzende, iç tasarruf açığının kapatılması için dış tasarrufların (yabancı sermaye) yurda getirilmesine çalışılmalıdır.

7) Yatırım artışı, gelir artışına, gelir artışı talep büyümesine, bu da üretim artışına yolaçağından;

a) Daha fazla işgücü kullanımı,

b) Toplam arz artırılarak fiyat artışlarının kontrolü,

c) İç tüketim fazlası mal ve hizmetlerin ihracı,

mümkün olabilecek, böylece üç ana problemin çözümü için en gerekli adımlar atılmış olacaktır.

*
**

TOPLUMSAL ANLAŞMA :

Ekonomik faaliyetler «kârlılık» esasına göre yapılır. Devletin ekonomik faaliyetlerinde de, sosyal nitelikteki bazı hizmetler dışında, ilke bu olmalıdır.

Hükümetle Türk-İş arasında imzalanan «Toplumsal Anlaşma» kamu kesiminde çalışan sendikalı personele yapılacak ücret artışlarının sınırlandırmasını öngörmektedir. Kanımızca, bu anlaşma, ücret

artışları için öngörülen tavan ve kapsamı bakımından yetersizdir. Şöyle ki :

1) Anlaşma, 1976 yılı ücret seviyesini esas almaktadır. 1978 yılında yapılacak sözleşmeler 1980'e kadar geçerli olacaktır. Diğer taraftan, bilinmektedir ki, Türkiye'de 1977 ve 1978 yıllarında fiyat artışları yüksek boyutlara ulaşmış olup, 1979 ve 1980'de de enflasyonun duracağına dair hükümetin takip ettiği politika yönünden bir belirti yoktur. Zira, üretimi arttırıcı yönde tedbirler getirilmemekte, «DURGUNLUK İÇİNDE PAHALILIK» Stagflasyon) sürmektedir.

2) Ücret artışlarının brüt olarak yapıldığı ve müterakki vergi sistemi gözönüne alındığında yüzde olarak yapılacak brüt artışla ele geçen net fark aynı nisbette olmayacaktır. Bu husus anlaşmada sarıh değildir.

3) Özel sektörde çalışan işçiler için herhangi bir sınırlamadan bahsedilmemektedir. Bu durumda, kamu sektöründe çalışan işçiler özel sektördekilere nazaran mağdur olacaklardır. Ücret kontrolü ile ekonominin bütünü için bir faide umuluyor ise anlaşmanın kapsamı yetersizdir. Amaç, milli gelirin % 30'u büyüklüğündeki devlet bütçesini denkleştirmek ise, bunun ekonomi üzerindeki müsbet etkisi anlaşmanın yaratacağı sakıncalara nazaran pek fazla olmayacaktır.

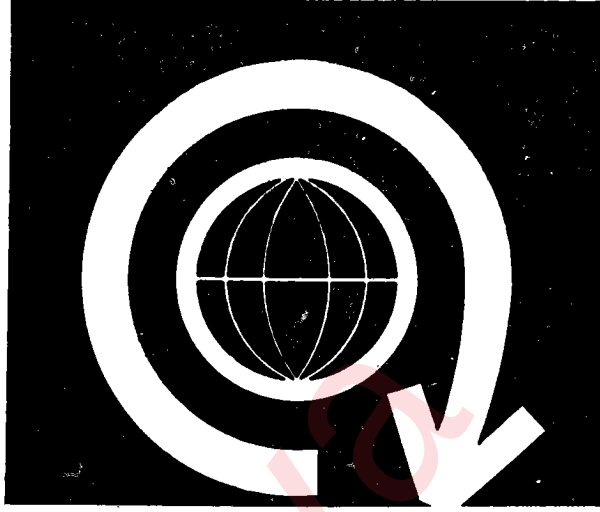
4) Bu anlaşma, kamu sektörünün kalifiye eleman sıkıntısını da ha da arttırabilecektir.

5) Toplumsal anlaşmanın süresi bittiğinde, yapılacak yeni sözleşme pazarlıkları bugünkünden çok daha fazla taleplerle, karşılanma güçlüklerine ve uyuşmazlıklarına yolaçacaktır.

Sonuç olarak, kamuoyunda geniş yankılar yapan «Toplumsal Anlaşma»nın mevcut şekli ile ekonomik sıkıntılarımızın esasının anlaşılmasına ve çözülmesine bir katkısı olamayacağını, bilakis küçümsemyecek sakıncalar yaratacağını söyleyebiliriz.

*
**

Bu yazıdaki görüşler, genel hatlarıyla ekonomimizin kalitatif yönden tasvirine yöneliktir. Uygulamadaki özel şartlar, sektörel dengesizlikler ve diğer aksaklıklardan sözedilememiştir. Ancak, teşhisin isabetle konması halinde, uygulamadaki aksaklıkların neticeye tesir etme şansının da azaltılabileceği hatırlanmalıdır.

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Ülke Ekonomileri

Hazırlayan : Aylâ SANATKÂR M. Sc.

KÜVEYT

Gayri Safi Milli Hasıla; 3,503 milyon Küveyt Dinarı (Nisan 1975-
Mart 1976)

Nüfus : 1.030 milyon (1976 yıl ortası tahmini)

Kur Oranı : (3 Mart 1978) 1 Küveyt Dinarı = 3.60 ABD Doları.

Rezervler : 2.989,9 milyon ABD Doları (Aralık 1977).

Politik Durum :

Daha önceki Emirin 1977 yılı Aralık ayında ölümü üzerine Şeyh Jaber al-Ahmad al-Sabah devlet başkanlığı görevini üstlenmiştir. Yönetimdeki bu değişim Şubat ayı ortalarında yeni kabine kurulmasına yol açmışsa da iç ve dış politikada izlenen yol değişime uğramamıştır.

Küveyt ekonomisi 1977 yılı başlarında, 1974-76 döneminde ortaya çıkan durumun aksine, yavaş fakat istikrarlı bir büyüme içine girmiştir. Üç yıl süren bu hızlı fakat istikrarsız gelişme, hisse senetleri

ve tahvil piyasasında büyük spekülasyonlara neden olmuş fakat alınan parasal önlemlerin yardımıyla 1977 yılı başlarında bu duruma son verilmiştir. Yetkililerin 1976 yılı sonlarında aldıkları önlemler arasında faiz oranlarının yükseltilmesi ve ticari bankaların kişilere açtıkları kredileri sınırlandırmaları sayılabilir. Tüm bu gayretler kredi hacminin daralmasına neden olmuş 1976 yılındaki % 82 oranındaki artış 1977'de % 26'ya düşmüştür.

Ekonomik faaliyetlerde izlenen bu yavaşlamayı stok ve gayrimenkullerin fiyatlarındaki düşüş izlemiş ve sıhhatli olmayan piyasa koşulları mal stoku birikimine yol açmıştır. Büyüme hızında izlenen yavaş fakat istikrarlı gelişme mal birikiminin ortadan kalkmasına ve enflasyonist baskıların azalmasına neden olmuştur. Resmi olmayan kaynaklara göre, fiyat artışlarındaki azalma eğilimi enflasyon oranını % 30'dan % 20'ye düşürmüştür.

Yatırım gelirlerindeki hızlı artışın desteklediği devletin petrol gelirleri ile Küveyt'in bütçe üstesi önemli ölçüde artmaktadır. Bazı tahminlere göre, Küveyt'in yabancı aktifleri her yıl 1.5 milyon doları aşan yatırım gelirlerinden kaynaklanarak 25 milyon dolara varmıştır. Bununla birlikte, son yıllarda ülkenin finansal durumunda ters bir gelişim izlenmektedir. Resmi istatistiklere göre ülkenin son iki mali yıllarında hükümetin bütçe üstesinde önemli bir düşüş kaydedilmiştir. 1975/76 mali yılında 2.92 milyon Küveyt dinarına ulaşan bütçe üstesi 1976/77 mali yılında 1.32 milyara düşmüştür. 1977/78 mali yılında bütçe üstesinin bir miktar daha azalarak 0.32 milyar Küveyt dinarına düşeceği tahmin edilmektedir.

Gelir ve harcamalar arasındaki farkın hızla erimesi, kısmen ülkenin yüksek petrol gelirlerini kullanmada gösterdiği başarıdan kısmen de son zamanlarda petrol fiyatlarındaki ılımlı artışın dünyada sürekliliğini koruyan enflasyonunda etkisiyle halkın satın alma gücünü azaltmasından kaynaklanmaktadır.

Küveyt ekonomisi büyük ölçüde petrole bağımlıdır. Kamu gelirlerinin % 95'i, ihracat gelirlerinin % 75'i petrolden sağlanmaktadır. Petrol, aynı zamanda, GSMH'nin % 70'ini oluşturmaktadır. Petrol kuşkusuz uzun süreler egemenliğini sürdürecektir. Bilinen ham petrol rezervleri 67 milyar varil olup bu Küveyt'i Suudi Arabistan ve Sovyetler Birliği'nden sonra üçüncü büyük petrol üreticisi yapmaktadır.

Gelecek asra kadar da ülkenin bu alanda önemini koruma olasılığı yüksektir. Dünya petrol fiyatlarını destekleme politikası 1972 senesindeki günlük 3,3 milyon varillik üretimin 1977 yılında 2 milyon varilin altına düşmesine neden olmuştur. Küveyt aynı zamanda petrolün alması olduğu diğer enerji kaynakları araştırmalarına da önem vermektedir. Petrole bağımlı en önemli gelişme Schuaiba'da kurulan 1,2 milyar dolarlık doğal gaz işletmesidir. Küveyt petrol üretiminin % 40'ının kullanıldığı bu işletmede yıllık doğal gaz üretimi 1,5 milyon ton civarındadır. Gelecek yıl, yıllık kapasitesi 3,6 milyon ton olarak belirlenen yeni bir doğal gaz işletmesi kurulması planlanmaktadır. Buradan elde edilen doğal gazın büyük bir kısmı ihraç edilecektir. Bununla beraber bu işletmenin tam kapasite ile çalışmayacağı görüşü giderek yoğunlaşmaktadır. Çünkü bu kuruluşun tam kapasite ile çalışabilmesi için günlük petrol üretiminin 3 milyon ton civarında olması gerektiği belirtilmektedir.

Küveyt'in alt yapı tesislerinin özellikle yol ve sosyal hizmetlerinin Golf bölgesindeki diğer ülkelere göre oldukça gelişmiş olduğu görülmür. Bu nedenle kalkınmanın ikinci safhasına giren ülkede normal bütçe harcamalarına ve ağır sanayi yatırımlarına öncelik verileceği belirtilmektedir. İleride yapılacak alt yapı yatırımları var olanların genişletilmesi yönünde olacaktır.

Gerçekleştirilmekte olan projelerden karayollarının genişletilmesi: 1 milyar dolara, elektrik enerjisi ve su kapasitesinin artırılması 1,2 milyar dolara, haberleşme ve liman çalışmaları 0,75 milyar dolara, denizyolları 0,4 milyar dolara hastane yapımı 0,2 milyar dolara mal olacaktır.

1977-81 dönemini içeren 5 yıllık kalkınma plânı için bütçeden 17 milyar dolarlık ödenek ayrılmıştır. Buna ek olarak konut yapımı için 4,8 milyar dolar, petro-kimya sanayi içinde 2,6 milyar dolar ayrılmıştır. Sanayi için düşünülen harcamaların % 90'ı, hidrokarbon kaynaklı (petrol rafinesi, gübre, doğal likit gaz gibi) projelere ayrılmıştır. Buna rağmen, bu konuda bir belirsizlik olduğu belirtilmektedir. Küveyt'teki politikacıların bir kısmı, şu andaki petrol kapasitesini ve diğer Golf ülkelerindeki ek kapasite artırımı çalışmalarını göz önüne alarak, petro-kimya sanayinin uzun dönemde geçerliliği üzerinde durmaktadırlar. Ayrıca, hava kirliliği sorunu da petro-kimya sanayinin

gelecekteki gelişimi üzerinde tartışmaların doğmasına yol açmaktadır. Bu sorunlar, ülkedeki insangücü noksanlığı ve iç pazar yapısının sınırlı olması nedeniyle daha da ağırlaşmaktadır.

Sanayileşme üzerindeki kısıtlamalar, kalkınma için başka yolların araştırılmasında emek harcanmasın neden olmuştur. Finansal sektörün hızla büyümesi bu gayretlerin sonucunda gerçekleştirilebilmiştir. Bankacılık alanında yeni yatırımlar yapılmakta ve çeşitli sigorta hizmetleri sunulmaktadır. Arap parası birimli tahvil piyasasının gelişmesi son zamanların en önemli gelişmelerinden biridir. Küveyt dinarı birimli tahvillerin alım satımı dolayısıyla ikincil piyasayı geliştirmek için bir şirket kurulmuştur.

Son birkaç yıl içinde, Üçüncü Dünya Ülkelerinde ortak şirketler kuran Küveyt firmalarının dolaysız yatırımlarında hızlı artışlar olmuştur. Diğer taraftan, gerek dolaysız yardım gerekse uluslararası finans ve kalkınma kuruluşlarına katkıda bulunarak Küveyt, finansal yardım yönündeki çalışmalarını sürdürmektedir.

Dış Ticaret

1974-76 yılları arasındaki hızlı ekonomik gelişmeden kaynaklanan ithalat, bu üç yıllık dönem içinde yaklaşık üç kat artmış ve 1976'da 970 milyon Küveyt dinarına yükselmiştir. 1977 yılında hızı azalan büyümenin, daha çok makina, ulaşım araçları ve işlenmiş mallardan oluşan ithalatı azaltacağı belirtilmektedir.

Ülkenin ithalatında ilk sırayı Japonya almakta onu sırasıyla ABD, Batı Almanya ve İngiltere takip etmektedir. İhracat gelirlerinin yaklaşık % 95'i ham ve rafine petrolden sağlanmaktadır. 1976 yılında 2.873 milyon Küveyt dinarına ulaşan ham ve rafine petrol gelirleri ticaret üstesinin 1.903 milyon Küveyt dinarına yükselmesine neden olmuştur.

Sonuç

Küveyt ekonomisinin son yıllarda gösterdiği çeşitlilik eğiliminin sürdürülmesi ülkenin geleceği için kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim, son 5 yıllık planda bu yönde yoğun hükümet harcamaları programlanmıştır. Petrol fiyatlarındaki ılımlı artışa rağmen finans fazlasının

gelecekte de devam edeceği beklenmektedir Petrol fiyatlarının yıllık ortalama % 5 artacağını kabul edersek ülkenin döviz girdilerinin önümüzdeki beş yılda en azından toplam 65 milyar dolara ulaşacağı açıktır. Bu olgu, iç harcamalar çıktıktan sonra dış yardım ve yatırımlar için büyük bir meblâğ ayrılmasına yol açacaktır. Önemli olan, dış yardımın nasıl kullanılacağı ve yatırımların hangi alanlarda yoğunlaşacağıdır.

SIFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro At-
tışık Cad. Ticaret Bankası
İp Hanı Kat 1. Tel: 14489

**İSTANBUL BÖRÖSÜ : Menfeturacılar Çar-
şı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 35 73, 27 72 95**

EKO Rasgele EKO Rasgele EKO Rasgele

Ali Mümtaz ULAŞ

Olayın nerede ne zaman başladığı konusunu pek araştırmadık. Bundan 4-5 yıl önce Alman İktisadi İşbirliği Bakanlığının bir destek fonu ayırması döneminden öncesini pek bilmiyoruz. Duyduğumuza göre, işçi şirketleri üst kuruluşu olarak Türk İşçi Şirketleri Birliği ortaya çıktığında kuruluşun yönetimine adı sanı duyulmamış bazı «açıkgözler» hakimmiş...

Almanca adının kısaltmasıyla VTA olan bu kuruluş bir süre öylece devam etmiş. Sonra, bakanlığın destek fonu sorunu ortaya çıkmış ve bu arada tanıdığımız bir isim İsmail Ertan başa gelivermiş. Evet, hani şu hepimizin bildiği TPAO genel müdürü. Bu görev değişikliği sonrasında işler önce iyi gitmiş, sonra Almanlar yardım fonunu kaldırırvermiş. O sırada yardım miktarı 100 bin mark dolayındaymış ve 1976 yılının Aralık ayı yaşanmaktaymış. Bizimkiler hemen itirazı yaptırılmışlar. «Yanlışlık oldu» falan demişler.

Ama Almanlar direktmiş, düzenlenen bu eğitim seminerinde yolsuzluk olduğu iddiasıyla Rüçhan Işık'a seminer düzenleyicisi olarak protestoyu çekivermişler. Bu protesto metnini de iki Türk danışmana imzalatmışlar. Engin Günçe ve Murat Aksoy imzalarıyla gelen bu

protestodan sonra, Almanya gezileri sırasında Hikmet Çetin ve Ke-
nan Bulutoğlu bu konu üzerinde durmuşlar. Protesto olayı «hasıraltı»
olmuş ve VTA Türk İşçi Şirketleri Birliği, Türk işçi şirketlerini des-
tekleme bürosuna dönüşüvermiş.

Gazetelerin Almanya baskılarında da büyük boy ilânlarla bu du-
yurulmuş. VTA'nın kapatıldığı cümle âleme ilân olunmuş.

Geçen ay içinde Tarabya Otelinde Türk İşçileri Destekleme Bü-
rosu ilk kez ismini Türkiye'de duyurduğu bir seminer düzenledi. Bunu
Denizlideki bir diğer seminer izledi.

Doğal olarak isimle birlikte yönetimde de değişiklik oldu. Ama
hemen yeni söylentiler de yayıldı. Protestoyu çeken iki Türk uzmanın
İzoplan'cı olarak 3. Dünya ülkelerinde Almanya adına görev yapmak-
talar diye...

YİNE Mİ SİZ BAY STURC?

Şimdi «bu bay Sturc'ta nereden çıktı» demeyin. Bu bay öyle bi-
zim üç-beş günlük, hatta üç-beş yıllık değil, 20 yıllık dostumuz (!) Ken-
disi ile ilk kez 1958 yılının ilk büyük devalüasyonu sırasında tanıştık.
O günlerde bir doların karşılığı 280 kuruş iken birden bire 9 liranın
üstüne çıkıverdi. Ve bu kararın altında Amerikalı bir uzmanın bay
Sturc'un imzası vardı. Sonra, bazı para ayarlamaları oldu, bunlarda
da biz Bay Sturc'a rastladık. 1970'in büyük devalüasyonu sırasında
da Bay Sturc ortadaydı.

Bugünlerde yeni bir uygulama söz konusu bildiğiniz gibi. Dolar-
daki yüzde 2.25'lik oynamalar Türk Lirası tarafından da izlenecek. Bu
yeni kararın arkasındaki kişi de yine Bay Sturc'...

Kıyasıyla «Türkiye'yi Türklerden iyi tanıdığı» iddia edilen, Tür-
kiyeye geliş gidişlerinden hiç söz edilmeyen bu uzmana bize göre
Bay Sturc yerine Bay Devalüasyon demek yerinde olacak...

BU YÖNETİCİLER DIŞARDAN MI DEĞİŞTİRİLİYOR?

Biz, kendi kendimize bir yöneticinin başarısızlığını görünce de-
ğiştirirsek pek söylenecek birşey yok. Ama başarısız da olsa bir dı-
şardaki örgüt uzmanının başarısızlığını söyledikten sonra bir yöneti-
cinin değiştirilmesi bize biraz ters geliyor.

Bunu niye mi anlattık?

Şunun için. Merkez Bankası Başkanı iken sayın Tayyar Cafer Sadıkların başarısızlığı üzerine birçok söz edildi. Başarılı diyenler de oldu. Ama IMF'li uzmanların kendisini «gayri ciddi» buldukları söylenince birden bire Merkez Bankası başkanı türlü çeşitli, Erdoğan Tuncerli bir şekilde görevinden alındı.

Son olarak da Türk Standartlar Enstitüsünün MHP yanlısı yöneticisi yine benzeri bir yabancı uyarısıyla görevden alındı. TSE yöneticisi Pehlivanoğlu koltuğunda otururken, Unido uzmanları ülkemize geldiler. Araştırma inceleme derken TSE hakkında da TSE yönetimi hakkında da pek kolay yenilip yutulmayacak sözler söylediler. Ve sonuçta TSE yönetimi Pehlivanlıdan alınıp bir kurula veriliverdi...

Biz, şu yabancılardan önce kendi sorunumuzu kendimiz çözelim diyoruz.

AYÇİÇEK Mİ RAPİTSA MI?

Son yılların çözölemeyen sorunlarından yağ sıkıntısı gene hükümeti sıkıştırmaya başladı. Ayçiçek ve margarin yağı fabrikaları «ham madde yok», «fiyatlar maliyeti karşılamıyor» gibi gerekçelerle üretimi kısıtlar. Gazetelerde yağ kuyruklarının resimleri yayınlanmaya başladı. Bakkallarda az da olsa margarin bulunuyor, ama tek bir markanın dışında ayçiçek yağı yok.

Piyasada bulunması gereken 10'a yakın markadan sadece bir tanesi bakkallarda boy gösterebiliyor. Hayrabolu'lu küçük yağhanelerin iddialarına göre halkın en çok tuttuğu ve bugünlerde rakipsiz olarak piyasaya ayçiçeği yağı süren bu firmanın ayçiçek yağı diye sattığı yağ aslında rapitsa yağı imiş. Son yıllarda Trakya'da ekimi gittikçe yaygınlaşan rapitsa yağı ise erosik asit ihtiva ettiğinden yemeklik olarak değil sabunluk olarak kullanılabilirmiş. Almanlar erosik asiti düşük yada hiç olmayan bir rapitsa türü geliştirmişler. Ancak, Trakya'da ekilen rapitsa erosik asiti yüksek yani sadece sabun üretiminde kullanılabilecek tür rapitsa imiş. Yani biz şimdi bakkallarda satılan Türkiye'nin en büyük yağ firmasının, halk arasında en çok tutulan ayçiçek yağını aldığımız zaman ayçiçek yağı değil rapitsa yağı almıştık.

Kitap Tanıtma

**SCWARTZ, JESSE, DER., THE SUBTLE ANATOMY OF CAPITALISM,
SANTA MONICA, CALIFORNIA, GOODYEAR PUBLISHING
COMPANY, INC., 1977**

Ertağrul TONAK

New School for Social Research

1972'de E. K. Hunt ile birlikte bir derleme (1) yayınlayan J. Schwartz bu kez yeni bir derleme ile «A Subtle...» okuyucuya ulaşıyor. Önsözde, Schwartz 1972'den bu yana iktisat alanında umduğu gelişimi gözlemleyemediğini belirtiyor. İktisat eğitimi hâlâ egemen Keynesgil anlayış tarafından belirleniyor ve tutucu bir nitelik arz ediyor. Gözlemlenen, «Akademik iktisadın toplumsal görünümle yetinen, olguların özüne ve içsel hareket yasalarının çözümüne varamayan yapısıdır. İktisadın dogmatik ve gerçeküstücü karakterini değiştirebilmesi, kapitalizmin tarihi özgüllüğünü kanıtlayan Marxist çözümlerinin benimsenmesi ile olanaklıdır sanırız.

Schwartz'ın derlemesi böylesi bir değerlendirme sonucu oluşturulmuş beş bölümden müteşekkil: 1) Hoşçakal Marjinalizm, 2) Şeyle-

(1) E. K. Hunt ve J. G. Schwartz, **A. Critique of Economic Theory**, Harmondsworth: Penguin Books, 1972.

rin Derin anlamı : Kâr, Rant, Faiz ve Ücretler, 3) Kapitalist Sistem Sürekli Buhran Hali, 4) Keynes Sonrası Teori: Cambridge Okulu, 5) Yeni bir Siyasi İktisada doğru: Bay Ricardo, Bay Sraffa ve Karl Marx arasında bir diyalog.

Bu bölümlerde yer alan makaleler ise şöyle. Birinci bölümün ilk üç makalesi modern iktisadî mantıksal tutarsızlığı açısından eleştiriyor. Yazarlar, J. Robinson, E. K. Hunt ve M. Carter. Bunlardan sonra F. Perlman'ın makalesi geliyor. Perlman ders kitaplarında «bilimsel» tasviri yapılan dış dünyanın hiç de anlatıldığı gibi olmadığını kanıtlıyor. Bu makalenin yaklaşımının yeni-Hegelci bir emek-değer teorisi anlayışından kaynaklandığını da ekleyelim. «Hoşçakal Marjinalizm» bölümünün son yazısı D. Kellner'in. Bu kez modern iktisadın felsefi temelleri gündemde; A. Smith'in burjuva «birey» kavramından başlayarak geliştirilmiş bir eleştiri.

İkinci bölüm, kâr, faiz, rant ve ücretler üzerine, dört makale içeriyor. İlk iki yazı -D. M. Nuti ve A. Shaikh- ünlü Dönüşüm Sorunu'na yeni katkılar olarak sunuluyor. Bu konudaki çeşitli görüşler malûm; böyle bir sorunun varolmadığından, Marx'ın çözümünün doğru olduğuna kadar yayılan geniş bir çerçeveye dağılmış durumdalar. Özellikle, Shaikh'in katkısı Marx çözümü üzerine inşa edilmiş en ilginç ve önemli bir yaklaşım olarak gözüküyor. Özellikle çözüm yönteminin Marx köklü oluşu ve kavramsal tutarlılığa verdiği önem açısından ayrıca dikkatle değerlendirilmesi gerekiyor. Kavramsal tutarlılıktan kastımız şu: Shaikh'in, Dönüşüm'ün değer bir biçiminden diğerine yani doğrudan fiyatlardan üretim fiyatlarına oluşunu kanıtlarken, yaygın kullanım biçiminin, yani değerlerden üretim fiyatlarına Dönüşüm'ün kavramsal eksikliğini gösterişi. E. N. Wolff'un yazısı, Puerto Rico ekonomisi için oluşturulmuş uygulamalı bir çalışma. Artık değer oranını ve organik kompozisyonu input-output verilerinden Morishima-Seton dönüşümü yoluyla türetiyor. Marxist iktisat kategorilerinin uygulamadaki ölçülemezliklerine ilişkin görüş kısmen de olsa günbegün geçersizleşiyor. Kısmen diyoruz, çünkü bu çerçevedeki çalışmaların, meselâ kapitalist devlet harcamaları, üretici emek-üretici olmayan emek konularında teorik netlik taşımaları gerekiyor. Bu olanlardaki teorik katkılar ise oldukça sınırlı. Wolff'un yazısı da bu tür eksiklikleri içermesine rağmen ilginç bir girişim. K. J. Tarbuck'un yazısı daha da ilginç. İlginçliği, Rosa Luxemburg'un görüşlerinin

daha az bilinen ve işlenmiş bir yanını tartışmaya açmasından geliyor. Bilindiği gibi Luxemburg kapitalizmin ana çelişkisini birikim sürecinde görmüş, ve Marx'ın yeniden üretim şemalarını kullanarak emperyalist yayılmayı açıklamıştır. Bu konular Luxemburg adının ilk ağızda çağrıştırdığı tartışmalar. Oysa, Tarbuck Luxemburg'un sorunsal bağlamında silâhlanmanın iktisadını çözümlemeye girişiyor. Güncel politik uzantıları açısından da düşünülecek olursa yazının önemi daha da artıyor.

Üçüncü bölüm, kapitalist sistem ve bunalımlarına ayrılmış. Bu bölümün ilk iki yazısında, P. F. Bell ve E. O. Wright, Marx'ın, periyodik krizlerin tabiatı üzerine olan görüşleriyle ilişkili bir dizi yeni akımı tartışıyorlar. Diğer iki yazı ise S. Koshimura ve Macar Bilimler Akademisi'nden P. Erdos'un. Koshimura, sektörel bir buhranın tüm ekonomiyi etkiler hale gelişinin teorik açıklamasını yapıyor. P. Erdos ise Keynes'in görünürde «Marshall-Pigou»gil neo-klasik tezleri reddine rağmen, gerçekte nasıl olup da aynı sorunsal içinde kaldığını gösteriyor.

Dördüncü bölüm, Keynes sonrası teori, bir başka deyişle Cambridge okulu. G. C. Harcourt'un makalesi Robinson ve Sraffa'nın çalışmalarının toplumsal önemini vurguluyor. W. R. Needham, iktisat eğitiminin modernleşmesini, J. Robinson ve J. Eatwell'in «An Introduction to Modern Economics» kitabı bağlamında irdelerken, özellikle bu kitabın katkısını araştırıyor. J. H. Hotson'un makalesi ise Amerikalı akademisyenlerin (M. I. T. okulu) piçleştirilmiş Keynes öğretimini konu edinmiş. Bölümün son yazısı da bir kitap tanıtması; P. Newman Sraffa'nın «Production of Commodities by Means of Commodities» adlı yapıtını değerlendiriyor.

Schwartz'ın derlemesinin son bölümü, Cambridge okulu ile Marxist iktisat arasındaki ilişkiye ayrılmış. J. Robinson, «İdeoloji ve Çözümleme» başlıklı yazısında Sraffa ve Kalecki'nin katkılarını saptıyor. A. Roncaglia, «Sraffa ve Fiyat Teorisi»nde, Cambridge okuluna Marjinalistlerden ve Marxistlerden gelen eleştirileri işliyor. A. Medio ise Sraffa'nın katkısı ile, fiyatların üretim maliyetleri teorisinin temellendirildiğini ve bu anlamda Marx'ın üretim fiyatları terosindeki bazı mantıki tutarsızlıkların aşıldığını vurguluyor. F. Roosevelt, Sraffa-Cambridge okulunun, neo-klasik yaklaşıma hakim meta fetişizmi

sorunsalı içinde kalışı açısından değerlendirilmesi gerektiğini öneriyor. L. Colletti doğrudan bu tartışmalara girmemekle birlikte, Marx'ın değer teorisine alternatif bir yaklaşım getirmesi açısından bu bölüme katılmış. Son yazı ise J. Schwartz'ın; Marx'ın Ricardo eleştirisini canlandırarak Sraffa'nın yanlışlarının kökenini anlayabileceğimizi savunmakta.

Bizim değerlendirmemize göre, Schwartz'ın bu yeni derlemesi yalnızca çağdaş katkı ve tartışmaların toplu bir sunuluşunu yapması açısından bile vazgeçilmez bir kaynak kitap niteliğini kazanmaktadır.

Kartal'da Hayat Daha Ucuz

ERSAN SUCUK (kg.)	150.— TL.
BEYAZ PEYNİR (kg.)	60.— TL.
AGFA SALÇA (kg.)	32.— TL.
BULGUR (kg.)	10.— TL.
Zeytin (kg.)	29.— TL.
TEREYAĞI (kg.)	120.— TL.
FİDAN BEZELYE (kg.)	26.50 TL
GONCA UN (kg.)	8.— TL.
KOMİLİ BETAFİZ (kg.)	32.— TL.
ANKARA MAKARNA (Paket)	6.50 TL.
BEYAZ PEYNİR (5 kg. teneke)	250.— TL.

KARTAL BELEDİYESİ HALK PAZARI
ÇIRÇIR CADDESİ NO : 23 KARTAL

DIŞ BASINDAN

İktisat Biliminin Bunalımı (II)

Prof. Dr. Suzanne de BRUNHOFF
(10. Paris Üniversitesi ve CRNS)

Prof. Dr. Michel BEAUD
(8. Paris Üniversitesi)

Dr. Claude SERVOLIN
(CRNS)

İktisat biliminin bunalımı üzerine yazdığımız önceki makalemiz şöyle bitiyordu : «Kapitalist büyüme, az gelişmişlik olgusunu şiddetlendirmek, yeni emekçi kategorilerini çok katı bir sömürü sürecine sokmak, uluslararası ödemeler ve ticaret sisteminin çalkantılarıyla ilgili olarak belirsizlikler doğurmak, çevre tahribi ve kirlenmesine yol açmak, anlaşmazlık ve çatışmaları körüklemek gibi sonuçları doğurduğu için, tüm bu nedenlerle giderek sayısı artan iktisatçılar ve diğer toplumsal bilimler uzmanları artık bir seçim yapmak zorunda olduklarının bilincine varmaktadırlar: Ya, katkıda bulunarak, maskeliyerek yahut gerekçeler bularak meşrulaştırarak tüm bu sorunlardan bir anlamda sorumlu olmaya devam etmek, ya da, hiç değilse kapitalist toplumun derindeki temellerini ve mekanizmasını irdeleyerek de

olsa bu sorularla savaşmak (1). Bu seçim zorunluluğu bize temelli görüldüğü için, bize yöneltilen eleştirileri ve yanıtları bu «seçim»e göre inceleyeceğiz (2).

«İnsancıl yüz» Yokluğu

Salt Prof. H. Guitton böyle bir seçim söz konusu olabileceğini düşünmeyi kabul ediyor. Kuşkusuz koşullu olarak yapıyor bunu ve diyor ki : «Bilimin siyasal rejimle ilgisi olmadığı düşüncesini savunmak çok güçtür. Fizik, matematik gibi «doğru» bilimler için bu düşünce belki savunulabilir ve savunan bilim felsefecileri de vardır ama, toplumsal bilimler için gerçekten olanaksız görünüyor. Eğer böyleyse, benim diyebileceğim şudur: Yeni görevlerimizin ve nelerin araştırılması gerektiğinin bilincine varmaya çalışalım...» Bu bakış açısından hareketle, bir tartışma, güç olursa da, bir sağırılar diyalogu biçimine dönüşmeden sürdürülebilir.

İki ayrı yanıt, oldukça değişik bir tarzda sorunu göz ardı etmektedir. Prof. P. L. Reynaud iktisat bilimine normatif nitelikte yeni perspektifler açmaktadır: «İktisat bilimi bugün vardığı noktada amaçlarını, hedeflerini yeniden ayarlamalı, gözden geçirmeli ve her şeyden önce insanın, tüm insanların hizmetinde olmalıdır.» Kâr aramak temeli üzerine oturan kapitalist toplum nasıl olup da «insancıl bir yüze» sahip olabilir? Böyle bir toplumda, iktisat bilimi nasıl somutta insanların ve onların gereksinmelerinin hizmetine girebilir? Günlük

(1) Bk. İktisat Dergisi No. 166 Haziran 1978, s.

(2) Burada, Le Monde Gazetesinde ilk yazıya gelen yanıt ve eleştiriler söz konusudur. Buntardan birini Ağustos sayımızda yayınladık. Gerek o yazıların tümü elimizde olmadığı, gerekse de eski ve yabancı seslerden çok, Türkiye'deki yeni ve yerli sesleri duymak, dergimizin sayfalarını onlara açmak istediğimiz için bunların tümünü yayınlamıyoruz. İktisat Dergisinin ısrarlı çağırısına karşın bugüne değin okurlarımızdan hiç bir yanıt gelmemesini «ilgisizlik»le mi, yoksa Türkiye'de İktisat Biliminin bunalım içinde olmadığı ile mi açıklamak gerekir? Bazı akademisyenlerin dergimizi yeterince kuramsal ve bilimsel bulmadıklarını duyuyoruz. Bu kişilerin kendi tutarlılıklarını kanıtlamaları için bu tartışma bir olanak değil midir? Kendileri bazı sorunları görmezlikten gelmeye ve fildişi kulelerinde, sırca köşklerinde «bilimsel» yaşamlarını sürdürmeye devam mı edeceklerdir? «İktisat Dergisi» olumlu bir işlev görmek amacıyla bu tartışmadan yarar gördüğü için tüm iktisatçılara bir kez daha «hodri meydan» diyor.

gerçeklik içinde emekçiler ile onları sömürenler sürekli bir savaşım içindeyken iktisat biliminin genel ve soyut bir insanın hizmetine girmesini istemenin pek bir anlamı var mıdır?

Hiç bir insancıl tasarım, «politik opsiyon» sorununu hasıraltı edemeyeceği gibi, tartışmamızın konusu olan, iktisatçıların bir seçim yapmak zorunluluğunu da ortadan kaldıramaz.

Prof. J. Lesourne ise sorunu oldukça ilginç bir biçimde es geçmektedir: Susarak! Büyük bir otoriteyle, toplumsal bilimlerin beş hastalığından, beş metodoloji ekseninden ve beş önemli ve ayrıcalıklı irdeleme alanından söz etmekte, fakat iktisatçıların bu seçim yapma sorununa hiç değinmemektedir. Zaten, bir yerde, sessizlik ve söylev bazen aynı şeydir. Sussanız da çok konuşsanız da, sonuçta aynı şeydir. Söylevde, iktisat biliminin rolünü ne olması gerektiği konusunda özenle sürdürülen karışıklık yeniden karşımıza çıkmaktadır: İktisat bilimi «**sistemin yönetimi sanatı**» mı, yoksa «**sistemi anlama-nın (ve yargılamanın) yöntemi**» midir? Herkes bilir ki, birincisini benimsemek iktisadı öyle kavrayıp, tanımlamak, ikincisini yadsımak anlamına gelir.

Prof. Lesourne'un iktisatçılara önerdiği program görünüşte çok «ciddi» ve gerçekçidir. Fakat özünde, yeni bir biçim altında eski amprizm dilini kullanmaktan başka bir şey yapmamaktadır. Prof. Lesourne'un da içinde bulunduğu düşünce ekolüne göre, iktisatçıların aralarında karşılıklı bağıllık ilişkileri arayarak üzerinde çalıştıkları «kavramlar», kapitalist iktisat sisteminin dolaylımsız gerçekliğinin önümüze koyduğu kategorilerin bir suretidir.

Bu tarzda yaklaşım, ilk bakışta tam bir yansızlık ve basit bir sağduyu görünümüne taşırırsa da, gerçekte, derin politik ve ideolojik sonuçları ve yaptırımı olan bir yaklaşımdır ve öyle savladığı gibi yansız değildir.

1) Kapitalizmi, işlediği biçimiyle, «bilimsel» yönden meşrulaştırmaktadır; mademki sermayenin kârlılığı vardır, öyleyse kâr da bilimsel bir kategoridir; mademki sermaye kâr getirmektedir, öyleyse sermaye, verimliliği olan bir etkidir. İktisatçının görevi, demek ki sermayenin hangi koşullarda en verimli olduğunu, başka deyişle en çok kâr elde ettiğini araştırmaktır.

2) Bu yaklaşım, sahte bir soyutlama ile, iktisadî olayların bir niteliği olarak ortaya çıkan çıkar çatışmalarını, şiddetli ve çelişkileri görmezlikten gelmektedir. Örneğin göç etmiş yabancı işçilerin aşırı sömürülmesi olgusu, «bilimsel» bir sorun olarak emek faktörünün ücretlendirilmesine indirgenerek bir «W» harfi ile gösterilmektedir.

Prof. Lesourne'un iktisadî «birbirleriye ilişkili ve dengede öz-örgütlenme yoluyla her an dinamik dönüşümler içeren öğeler seti» olarak tanımlamasına yol açan «sistemler kuramı» perspektifine gelince, bu perspektif içinde örneğin bir emperyalist egemenlik olgusunun ya da kapitalist sömürünün niteliğini algılayabilmek, anlayabilmek nasıl olasıdır? Gerçekte, bu perspektifte, derindeki uyumsuzluklara oranla «görünürdeki dengeler»; gerçeğe oranla da «ilk bakışta algılanan» ayrıcalık ve öncelik tanınmakat ve örneğin ödemeler dengesi incelenmekte, ama emek gücünün sömürülmesinin dünya ölçeğinde genişlemesi süreci sesizlikle geçiştirilmektedir.

Böyle olunca, hiç kuşkusuz, Prof. Lesourne'a göre «İktisat bilimi»nin saydığı beş hastalıktan hep ikisi arasında gidip gelmesinin şaşılacak bir yönü yoktur : «Saf kuram» ve «amprizm». Ya kuramı içinden çıkarmak istediğimiz gerçek ile tüm ilişkisinden temizleyecek siniz, ya hiç bir şey açıklamayan ama çok «şık» biçimsel soyut şemalar elde edeceksiniz. Örneğin, bizzat Prof. Lesourne'un da belirttiği gibi, «ne durgunluğu ne de enflasyonu açıklayamayan» saf para kuramı böyle kotarılmıştır. Yahut da, tersine bir yol izlenerek, «İktisat bilimini» gerçeği atfedilen tüm belirlenmeler (davranışlar, motivasyonlar, örgütlerin işleyişleri, v.d.) ile zenginleştirmeye çalışılmaktadır. Ve bu kez de, Prof. Lesourne'un deyimiyle iktisat bilimi «monografiler yığını» içinde yitip gitmektedir. Örneğin, buna son yıllarda bölgesel kalkınma üzerine ortaya çıkan çok geniş bibliyografya örnek gösterilebilir.

Bu «İktisat bilimi» kavrayışı ve anlayışı, Prof. Lesourne'un bir yanda «bilim» ile diğer yanda «doktrin», «ideoloji» ve «inançlar» arasında tuhaf bir biçimde kurduğu ve tanımladığı ilişkilerden ayrılamaz. Bu noktada vokabüler (kullanılan sözcükler) çekingen nitelik taşımasına karşın politik klivaj oldukça net olarak görünmektedir. Prof. Lesourne'a göre «liberal inanışla ve düşünceler daha son-

raları politik açıdan nötr olan bir optimum kuramı çıkarmıştır» (bu nokta üzerine aşağıda değineceğiz). Fakat bu «liberal inanışlar» in hangi ideoloji ya da doktrine bağlı olduğunu bilmiyoruz : Sağcı ideoloji ve doktrinlerle bu liberal inanışlar arasında bir bağ var mı yok mu? Eğer varsa, niçin açıkça söylenmiyor? Buna karşılık «sol ideoloji» nin kuramsal verimliliğini gösterecek hiç bir örnek verilmemektedir. Tersine, «sol ideoloji» ideolojinin kötü yanı olan doktrin ile çok ilişkili gösterilmektedir. Yukarıda, Prof. Lesourne'un seçim yapmak sorununu es geçtiğini belirtmiştik ama, bu, Lesourne'un pratikte seçim yapmadığı anlamına gelmemektedir.

Çeşitli ideolojilerin bu eşitsiz işlem görmesi olgusu, kısmen, bilim ile ideoloji arasında Prof. Lesourne'un düşündüğü tarzda kurulan genel ilişkiden kaynaklanmaktadır. Buna göre, ideoloji sorular sorarak bazı sorunları gündeme getiren yararlı bir kaynaktır ama, bir yandan doktrine dönüşerek değenere olmak riskine açıktır, diğer yandan da «iyi bir bilim» garanti edemez. «İyi bir bilim», olgularla ilişkili tutarlı kavramlar setinin gelişmesidir. Burada bilimin tek bir tanımı önerilmektedir: ideoloji, bilim üzerindeki etkileri dışında bir statüye sahip değildir.

Bizzat bilim anlayışı nedeniyle Prof. Lesourne ideolojiyi tanımlıyamamaktadır. Bu bilim anlayışı, ortaya konan sorunlar ve uygulamalar yönünden karşılıklı-eyleme (inter-action) karşın temelde toplumsal strüktürlerin dışında kalan ve böyle olduğu için de eleştiridışı (a-critique) bir amprizma ile uyuşabilen tarih-dışı (a-historique) ve saf mantıksal bir kuram anlayışıdır. Böylece, toplumsal sorun, bilim ile ideoloji arasındaki ilişki epistemolojisi gibi, küçük bir seçkin araştırmacılar topluluğunca geliştirilen «iyi bilim» adına tartışmadan kaçınan Prof. Lesourne tarafından içeriğinden boşaltılmış olmaktadır. Söz konusu olan, salt eleştirisiz bir formalizasyon ve sorunsalsız bir ölçmedir.

Optimum Politik Olarak Nötr Değildir

Reel sorunlar böylesine içeriğinden boşaltılırsa, Prof. Lesourne'un yaptığı gibi «optimum kuramının politik açıdan nötr olduğu» ileri sürülebilir. Oysa ki, optimum kuramının varsayımları bile böyle bir nötraleiteyi dışlamaktadır. Pareto anlamında optimumu ele alan

Prof. G. Debreu'ye göre «optimum, üretim, tüketim setleri ve ekonominin tüm kaynaklarının zorunlu kıldığı sınırlar içinde, en azından bir tek tüketicinin tercihlerini daha kötü karşılamaksızın bir diğer tüketicinininkinin daha iyi karşılanamayacağı bir durumdur». (1)

Bu tanımın zorunlu sonucuna göre bireysel tüketim, çözümlemenin hem hareket hem de varış noktasıdır. Toplum, davranışları üretimin toplumsal ilişkileri içine girmeyen ve üst üste konabilen ekonomik özneier setidir. Böyle bir soyutlama, politik olarak nötr sayılmaz çünkü, toplumsal uzlaşmazlıkları, sınıf gerçekliğini ve tarihi görmezlikten gelen bir toplumsal ilişkiler anlayışına dayanmaktadır. Ve görülmektedir ki Prof. Lesourne'un değinmediği ama oldukça yaygın bir «hastalığa» yol açmaktadır : «Saf yönetim tekniği».

«Saf yönetim tekniği» hastalığından söz ederken, kesinlikle yönetimin kapitalist kârının elde edilmesindeki ve iktisat politikasının yürütülmesinin bazı yönlerindeki nesnel önemini yadsımıyoruz. Salt, kendi üstüne kapanan, tüm sahneyi işgal eden ve olduğundan başka görünmek isteyen teknik anlayışından söz ediyoruz. Vietnam Savaşını kazanabilmek için Pentagon'un yönetiminde reform yapmak için çabalanan McNamara'nın zamanında «rasyonel» bir yönetimin cezalandırıldığı görülmüştür. Günümüzde, refahın ölçülebilmesi ve yönetimi, dolayısıyla toplumun üyelerinin «gayri safi ulusal mutluluğu» nun sağlanabilmesi için girişilen yüksek teknik düzeyde araştırmalar bizi düşler içinde bırakmakta ve «sistemin düzeltilmesi» çabaları çok rahat bir biçimde, sömürüye karşı emekçilerin savaşımındaki gelişmeleri ve toplumsal çelişkilerin keskinleşmesini unutmak tadır.

Prof. Lesourne, bir zamanlar «insan ızdırabını denklemlere dönüştüremiyeceksiniz» diyen bir yazarla alay etmektedir. Kendimizi «doktriner» diye tanıtmaya riskine karşın, itiraf edelim ki biz de bizim için ürettikleri mutluluğu denkleme koymaya çalışan iyiliksever yöneticilerle alay ediyoruz.

Genel olarak, üstü örtülü biçimde Prof. Lesourne'un yaptığı seçimler ne köken ne de yargıları açısından salt kuramsal düzeyde se

(1) Debreu (G). Théorie de la Valeur. Analyse Axiomatique de l'Equilibre Economique, New York, 1960. (Fransızcası Dunod Yayınevinde yayınlanmıştır.)

çişler değildir ve politik açıdan hiç de yansız sayılmazlar. Bu seçişler, toplumsal bunalımları ve çelişkileri «dengesizlik» ya da «dinamik dönüşümler» olgularına indirgemekte, başka deyişle, kapitalist birikim tarzlarıyla ayrılmaz biçimde bağlı olan gerçekleri parantez içine almakta, ya da iktisat dışı politik veriler diye nitelendirerek bir kenara atmaktadır. Demek ki burada söz konusu olan, pekâlâ «sağcı bir ideoloji» nin kuramsal anlatımıdır.

Bu değinilen noktaların çoğu üstünde, değişik eğilimli iktisatçılar arasında geniş bir «**consensus**» vardır ve Prof. Lesourne'un deyişiyle «dikkafalılar» oldukça kalabalıktır. Gene Prof. Lesourne'un deyişiyle, «bunlar için hapishaneler yoktur» ama, unutmamak zorundayız ki kapitalist toplumda bu tür iktisatçılara görünüşte tamamen ekonomik bir olay olan işsizlik gibi yollardan ceza uygulamak olanağı vardır. Bu, ister özel işletmeler, ister devlet idaresi ya da üniversiteler için olsun, bir gerçektir.

Özel kesimde çalışan araştırmacıların, iktisadi devlet kuruluşları memurlarının ve yöneticilerinin, üniversite asistanlarının konformist olmayan ve kurulu düzene, alışılmışı aykırı düşen düşüncelerini kamu oyunda açıklamakta karşılaştıkları güçlükler ve engeller bilinmektedir. Bu olgu, pek çok iktisatçının «Toplumsal ve İktisadi Bilimlerin Eleştirisi Derneği»nde (1) toplanıp birleşmesinin nedenlerinden birisi olmuştur. Bu derneğe iktisatçıların yanı sıra antropologlar, sosyologlar ve tarihçiler de katılmakta ve kollektif çalışmalar sonucu bir yandan bilim, ideoloji ve uygulama üstüne geniş ve açık bir tartışmanın sürdürülmesine, diğer yandan da kapitalist bir toplumda karşılaşılan «zorunlu seçiş» in daha iyi aydınlatılmasına çalışılmaktadır.

Derleyen : Kaya ARDIÇ
İ. Ü. İ. F. Asistanı

(1) Association pour la Critique des Sciences Economiques et sociales, 22 Villa Domas, 92 Antony-France.

**POLYURETHAN (Sünger) Sa-
nayiinde Sizlere Üstün Kalitesi
Sürâtli Servisi ile En Yakın
Olan Tek Firmadır.**

MERKEZ :

İSTANBUL FABRİKASI

Yemeniciler Cad. 65/304

Karaköy — İSTANBUL

Tel. : 43 09 68 - 44 70 82 - 45 18 90

ŞUBE :

ANKARA FABRİKASI

Modern Çarşı Kat. 3

No. : 401

Ulus — ANKARA

Tel. : 11 95 65

Yakıt giderleri belinizi bükmesin
Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

mı kullanılmış ?..

**•Yakıttan
%25 - % 45 Ekonomi**

Isıcam her şeyden önce harika bir ısı yalıtkanıdır. Kışın ısı kaybını önler, yakıt giderlerinden %25-% 45 ekonomi sağlar

**•İlk Tesis Masraflarında
Büyük Ekonomi**

Isıcam yapıların ısıtmaya ilişkin ilk tesis masraflarında önemli ekonomi sağlar. Yalıtkanlığının yüksek oluşu sayesinde daha ufak kazan ve brülör, daha küçük çapta tesisat borusu ve daha az radyatör dilimi kullanılması, normal camlı yapılarda ancak aşırı yakıt sarfıyla ulaşılabacak randımanı elde etmek için yeterlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önlem

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıcam buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar

**•Oda Kullanım Alanından Daha Verimli
Yararlanma**

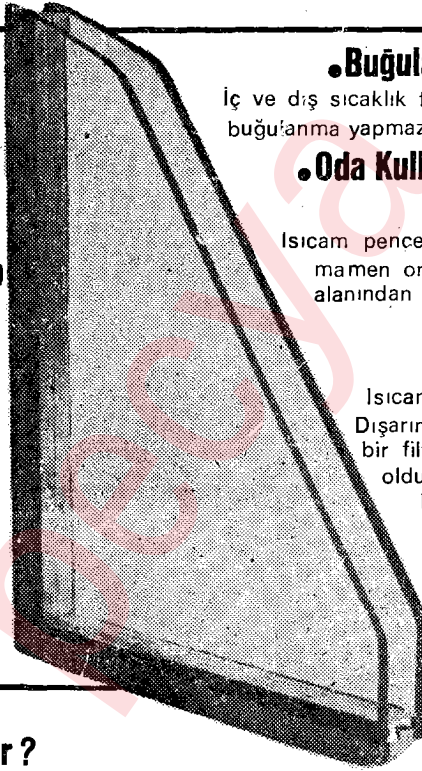
Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri tamamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım alanından daha verimli bir biçimde yararlanma olanağı sağlar

•Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır. Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkin bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde, olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat bir çalışma ve yaşama olanağı verir.

**•Pencereler Yolu İle Isı
Kaybını Önler**

Isıcam pencereler yoluyla ısı kaybını, harika yalıtkan özelliği dolaşısıyla en az %50 oranında önler.

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çitası yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır. Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

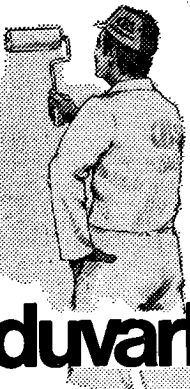
ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

ha ayrıntılı bilgi için Teknik Servisimiz hizmetinizdedir
Soyadı : _____
Tel: 46 09 05

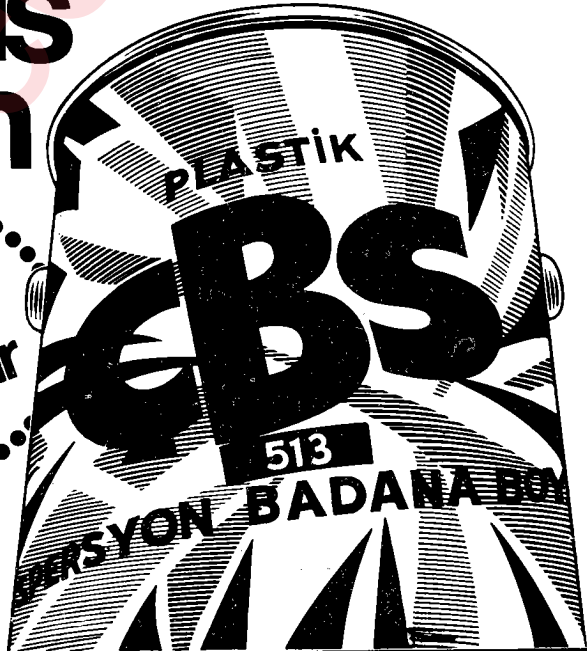
ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarımız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

daha
iyisi
yoktur

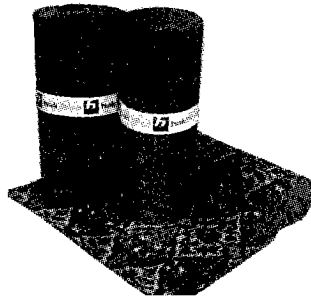
ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeğim Sok. No. 44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

Ortadoğu Halıfleks'le kaplanıyor ...tam iki senedir.

Bütün dünyanın ürünlerini satmak için uğraş verdiği
"ortadoğu ülkeleri"ne tam iki senedir Halıfleks ihraç ediyoruz;
İki senedir, konfor götürüyor... döviz getiriyoruz;
Halıfleks kalitesini kanıtlayarak.

Bir başka deyişle; ortadoğu ülkeleri de Halıfleks konforunu yaşıyor,
iki senedir...

İşte,
Halıfleks'in uluslararası üne kavuşmuş
ürünlerinden bir demet...
Standart, Velur, Astragan... desenli, düz...
Rulalar, parça halılar...

halıfleks
uluslararası konfor

İnşaatta güvenilir isim: Kutlutaş.

KUTLUTAŞ NELER YAPAR?.

● Makine ve teçhizat imalatı, mekanik montaj, elektrik enstrümantasyon, izolasyon, çelik konstrüksiyon ve inşaat işleri dahil komple anahtar teslimi sını tesisler:

- Çimento Fabrikası
- Şeker Fabrikası
- Kağıt Fabrikası
- Tekstil Fabrikası
- Seramik Fabrikası

- Sun'li Gübre Fabrikası
- Halı Fabrikası
- Enerji Santrali
- Cevher İşleme Tesisleri
- Asit Fabrikaları
- Malt Fabrikası
- Petrol ve Petro - Kimya Tesisleri
- Tank Çiftliği, Petrol Boru Hattı ve Tesisleri

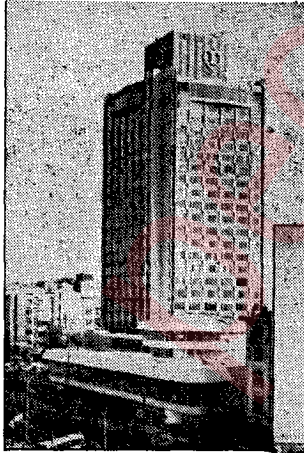
● Özel İnşaat Tekniği Gerektiren Yapılar:

- Betonarme, hiperbolik - paraboloid Soğutma Kuleleri
- Betonarme Yüksek Bacalar
- Betonarme Silo ve Kuleler

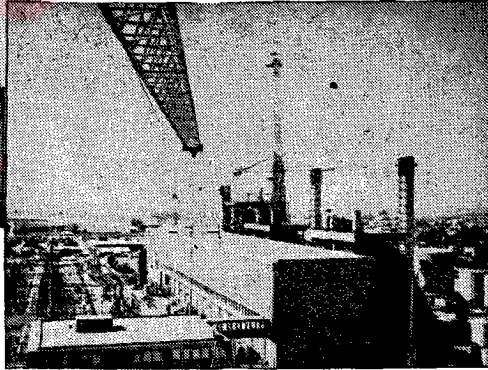
● Konut ve Turistik Tesisler

● Otel, Okul ve Hastaneler

Inter-Continental, İstanbul

Daura Kuvvet Merkezi, Bağdat

KUTLUTAŞ

İNŞAAT VE TİCARET SANAYİ LİMİTED ŞTİ.

Atatürk Bulvarı, No. 193/2-3
Kavaklıdere - Ankara

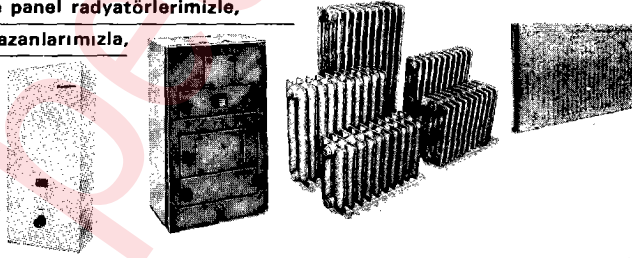
Tel.: 18 22 00 - 5 hat

Tlx.: 42201 ktlm tr

Fig.: KUTLUTAŞLIM ANKARA

ısıtma konusunda
ülkemizin
en güvenilir,
en güçlü,
en büyük
kuruluşuyuz.

Döküm, çelik ve panel radyatörlerimizle,
dökme dilimli kazanlarımızla,
sofbenlerimizle

TÜRK YAPI SEKTÖRÜNÜN HİZMETİNDEYİZ.

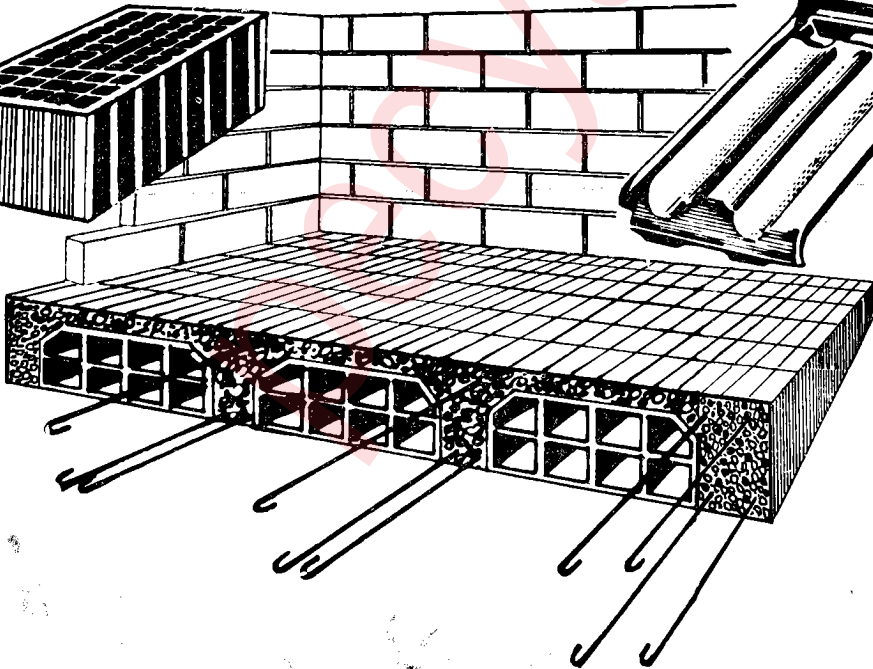
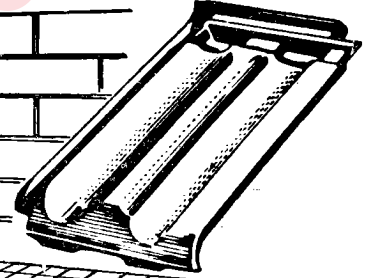
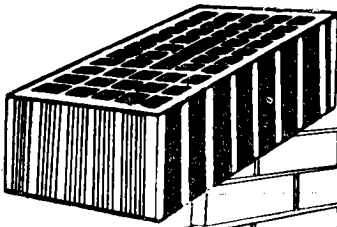
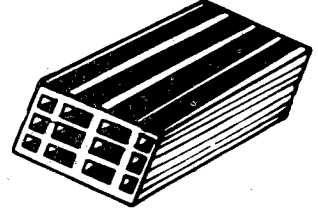
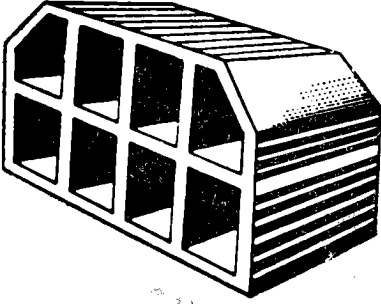

Demirdöküm

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

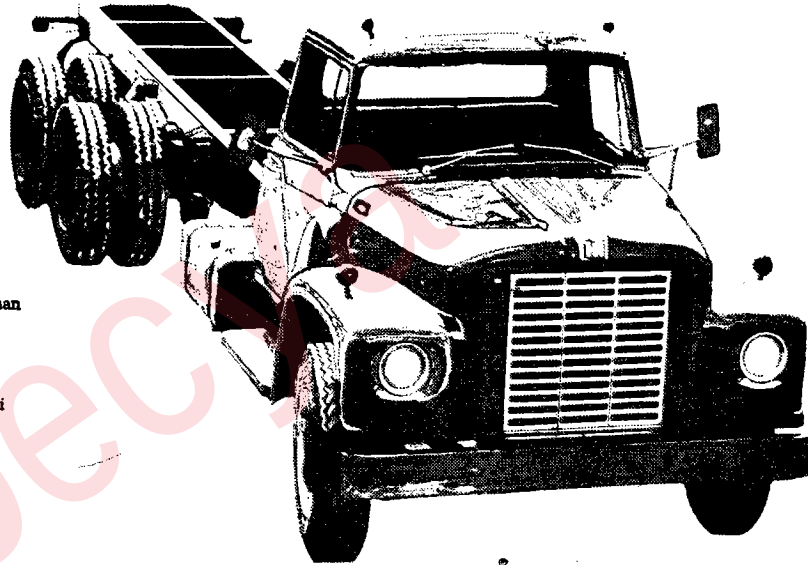
Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Tel. : 43 20 55

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

üç dingilli kamyon

Azami yüklü ağırlığı : 17.902 kg.
3 dingil ileri geri manevrada üstün
Hareket kabiliyeti
135.6 HP gücünde 6 silindirli
D - 358 Neuss Dizel motoru
Senkronize 5 ileri 1 geri vitesli şanzıman
Tam kuru havalı fren donanımı
Şöför mahallinden kumandalı ilave
Akse etkili otomatik emniyet frenleri
Ağır hizmet tipi ana şasi, alaşımli
Çelikten mamül, boydan boya takviyeli
Her türlü konfora haiz kaloriferli
3 kişilik şöför mahalli
9.00 x 20 12 kat lastik ebadı
165 litre kapasiteli mazot tankı
Faydalı en uzun şasi boyu : 671 cm.
Yük taşıma kapasitesi : 12752 kg.
Lastik aşınmasında ekonomi

International

MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Büyükdere cad 4, Levent Durak Karşısı İstanbul
Tel: 64 49 91 - 64 49 92

R
11

MUR.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

